

Socialutskottets betänkande

1983/84:12

om statsbidrag till barnomsorg och social hemhjälp (prop. 1983/84:9)
m. m.

I betänkandet behandlas proposition 1983/84:9 om statsbidrag till barnomsorg och social hemhjälp jämte de motioner som väckts med anledning av propositionen. Dessutom behandlas åtta motioner angående barnomsorg som väckts under den allmänna motionstiden 1983.

Till betänkandet har fogats 18 reservationer av (m), (c), (fp) och (vpk) samt 2 särskilda yttranden av (m) och (fp).

Utskottet har i ärendet uppvaktats av Svenska facklärarförbundet (SFL), Aktionsgruppen bevara föräldradrivna daghem i Uppsala, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Svenska Montessoriförbundet samt Riksföreningen för Waldorfpedagogik (RfW).

Vidare har inkommit ett antal skrivelser.

Sammanfattning

Barnomsorg

Beträffande statsbidragen till barnomsorgen tillstyrker utskottet i stort sett de riktlinjer för statsbidragsgivningen som läggs fram i propositionen. Utskottet behandlar i det sammanhanget de tidsgränser för vistelsetid som bör gälla som förutsättning för bidrag. Utskottet tillstyrker vidare vissa modifieringar av propositionens förslag såvitt gäller bidrag till öppna förskolor samt bidrag för skolbarn som vistas i fritidshem eller i utvidgad syskongrupp i daghem. Motionsyrkanden (vpk) rörande kvalitetsnormer som förutsättning för bidrag m. m. avstyrks. Beträffande enskilda dag- och fritidshem som drivs utan vinstsyfte av organisationer eller sammanslutningar föreslår utskottet ett ytterligare bidrag om 30 000 kr. per avdelning för år 1984. Motionsyrkanden (c, fp) om samma generella bidragsregler för både enskild och kommunal barnomsorg avstyrks däremot.

Samtliga oppositionspartier har med skilda motiveringar yrkat avslag på propositionen. Centerpartiet och folkpartiet resp. vänsterpartiet kommunisterna reserverar sig till förmån för de alternativa förslag till statsbidragssystem som de lagt fram i sina motioner. Moderata samlingspartiet yrkar i sin reservation att det nuvarande statsbidragssystemet behålls till dess att ett nytt förslag arbetats fram i enlighet med vissa riktlinjer.

När det gäller övriga frågor rörande barnomsorgen föreslår utskottet att riksdagen tillkännager att regeringen skyndsamt bör lägga fram en ny utbyggnadsplan för barnomsorgen. Övriga motionsförslag (s, m, c, fp, vpk) anses inte påkalla någon åtgärd från riksdagens sida.

Social hemhjälp

Beträffande statsbidragen till den sociala hemhjälpens framhåller utskottet bl. a. att det är angeläget att bryta de automatiska utgiftsökningar som följer av det nuvarande statsbidragets konstruktion och tillstyrker därför i princip propositionens förslag. Häremot reserverar sig vänsterpartiet kommunisterna. Utskottet föreslår en ändring såvitt avser bidrag för insatser som på kommunens uppdrag utförs av enskild organisation. Utskottet föreslår vidare ett tillkännagivande från riksdagens sida om att regeringen skyndsamt bör redovisa sina överväganden i fråga om de kommunala ålderdomshemmens finansiering och lämna förslag i syfte att minska den ekonomiska styrningen av äldreomsorgen.

Propositionen

I proposition 1983/84:9 om statsbidrag till barnomsorg och social hemhjälp föreslår regeringen (socialdepartementet) – efter föredragning av statsrådet Andersson – att riksdagen godkänner i propositionen förordade riktlinjer för statsbidrag till barnomsorg och social hemhjälp. De nya statsbidragsreglerna föreslås tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1984.

Motioner*Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1983*

I motion 1982/83:571 av Görel Bohlin (m) och Birgitta Rydle (m) hemställs att riksdagen uttalar sig för att kommunerna vid planeringen av barnomsorgen bör sträva efter en samlad pedagogisk gruppverksamhet för barn i sexårsåldern som förberedelse inför skolan.

I motion 1982/83:686 av Ola Ullsten m. fl. (fp) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 1 b och c), att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts

b) dels om införande på sikt av deltidsförskola för alla barn från tre års ålder,

c) dels om åtgärder för att bryta den sneda könsfördelningen bland förskolans personal.

Motivering till yrkandena finns i motion 1982/83:683.

Yrkandena 1 a) och d) samt yrkande 2 har behandlats av utskottet i betänkandet SoU 1982/83:25.

I motion 1982/83:737 av Gunnar Nilsson i Stockholm m. fl. (s) hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen i kommunala överläggningar om en ny utbyggnadsplan för barnomsorgen tar upp frågan om barnomsorg på obehövliga arbetstider.

2. att riksdagen begär att regeringen genom socialstyrelsen kontinuerligt följer upp frågan om barnomsorg på obekväma arbetstider i den kommunala barnomsorgsplaneringen.

I motion 1982/83:741 av Ulla Tillander (c) och Rune Torwald (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av information om möjligheten att i den kommunala barnomsorgsplanen räkna in förskolor med kristen inriktning eller Waldorf- och Montessoriförskolor.

I motion 1982/83:743 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 1–7),

1. att riksdagen uttalar att målsättningen bör vara att alla barn upp till tolv år skall kunna beredas plats i samhällets barnomsorg, vilket också bör vara riktmärke för regeringens aviserade överläggningar med Kommunförbundet,

2. att riksdagen uttalar att utbyggnaden av samhällets barnomsorg bör ske i form av daghem och fritidshem och att familjedaghemmen därvid på sikt endast bör utgöra ett komplement för barn i speciella situationer,

3. att riksdagen uttalar att för kommunerna bindande kvalitetsnormer för samhällets barnomsorg bör utarbetas och fastställas innehårande

a) att ytkravet fastställs till 9–9,5 m² per plats, men att dispens skall kunna ges ned till 7–7,5 m² per plats vid särskilt goda planlösningar.

b) att gruppstorleken fastställs till högst 10 barn i åldern 0,5–3 år, till 15 barn i åldrarna 3–7 år och 7–12 år och 12–15 barn i s. k. utvidgad syskongrupp,

c) att personaltätheten fastställs till 0,40 i åldersgruppen 0,5–3 år, 0,20 i åldersgruppen 3–7 år och 0,17 i åldersgruppen 7 år och däröver,

4. att riksdagen uttalar att vid inrättande av åldersintegrerade avdelningar inom barnomsorgen behovet av att bedriva åldersanpassad verksamhet beaktas,

5. att riksdagen uttalar att fasta vikarier bör anställas inom barnomsorgen, motsvarande en vikarie per fem anställda,

6. att riksdagen uttalar att kommunerna bör ges rätt att anlita den stödpersonal för barn med särskilda behov som befinns erforderlig och att i efterhand, sedan särskild redovisning skett, erhålla full kostnadstäckning från staten för denna stödpersonal,

7. att riksdagen uttalar att uppdelningen i barnskötar- och förskollärartjänster på sikt bör avskaffas och ersättas av en tjänsteform benämnd förskollärare.

Yrkandena 8–10 i motionen har behandlats av utskottet i betänkande SoU 1982/83:25.

I motion 1982/83:1312 av Ola Ullsten m. fl. (fp) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 4),

4. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om initiativ till en utvärdering och redovisning av försöken med föräldramedverkan inom barnomsorgen.

Yrkandena 1–3 i motionen har behandlats av utskottet i betänkande SoU 1982/83:25.

I motion 1982/83:1614 av Inga Lantz m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag innebärande att regler för allmän behörighet för personal inom barnomsorgen införs,

2. att som en följd av yrkande 1 riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att bereda redan anställd personal inom utbildningsyrket och som saknar formell behörighet möjlighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet,

3. att riksdagen uttalar att personalen inom barnomsorgen genom kommunens försorg bör beredas möjlighet till fortbildning motsvarande 30 timmar per år.

Motivering till yrkandena finns i motion 1982/83:1613.

I motion 1982/83:1826 av Elisabeth Fleetwood (m) och Ann-Cathrine Haglund (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär tilläggsdirektiv för kommittén för översyn av fritidshemsverksamheten för yngre skolbarn i enlighet med vad i motionen anförts.

Motioner väckta med anledning av proposition 1983/84:9

I motion 1983/84:11 av Lennart Bladh m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående s. k. överinskrivning, målen för förskolan och samverkan skola, förskola och fritidshem.

I motion 1983/84:12 av Rune Gustavsson m. fl. (c) hemställs

1. att riksdagen avslår i proposition 1983/84:9 föreslagna nya regler för statsbidrag till barnomsorg och social hemhjälp,

2. att riksdagen beslutar att statsbidrag till barnomsorgen skall utgå med 40 % av bruttokostnaderna för daghem, fritidshem, kommunala familjedaghem, deltidsförskolor och öppna förskolor i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen för sin del uttalar att den kommunala barnomsorgsverksamheten i ökad utsträckning bör drivas i föräldraledda daghem och att olika omsorgsformer genom bl. a. vårdnadsersättning från samhällets utgångspunkt ges lika värde.

I motion 1983/84:14 av Gerd Engman m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en ny utbyggtnadsplan för barnomsorgen.

I motion 1983/84:15 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag till nytt statsbidragssystem för barnomsorgen och den sociala hemtjänsten.
2. att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag att avindexera statsbidragen till barnomsorgen och den sociala hemtjänsten.
3. att riksdagen beslutar att nuvarande statsbidragssystem för barnomsorgen skall ersättas av ett driftbidrag motsvarande 75 % av kommunens nettokostnader för driften.
4. att riksdagen beslutar att t. v. inrätta ett anordningsbidrag för heltidsförskola och fritidshem motsvarande 20 000 kr. per plats i syfte att förverkliga 1976 års beslut om utbyggnad av barnomsorgen.
5. att riksdagen uttalar att föräldrakooperativa daghem som driver verksamhet den 1 oktober 1983 bör överföras i kommunal regi.
6. att riksdagen uttalar sig för en höjning av barnomsorgsavgiften till 2,95 % och hemställer hos regeringen om förslag härom i anslutning till statsbudget för budgetåret 1984/85.

I motion 1983/84:16 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen beslutar att avslå proposition 1983/84:9.
2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära nytt förslag till statsbidragsregler för barnomsorg och social hemhjälp i enlighet med de riktlinjer som anvisats i motionen.

I motion 1983/84:17 av Ing-Marie Hansson (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att vid beräkningen av statsbidraget för antalet årsarbetare i daghem och fritidshem också lönenivån hos skilda personalkategorier beaktas så att inte en personalbemanning med blandade yrkeskategorier missgynnas.

I motion 1983/84:18 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen avslår proposition 1983/84:9.
2. att riksdagen beslutar om statsbidrag till barnomsorgen i enlighet med förslagen i proposition 1980/81:205.
3. att riksdagen, om proposition 1983/84:9 ändå skulle bifallas, beslutar om sådana regelförändringar att barnomsorg i privat regi stimuleras enligt vad som anförts i motionen.

I motion 1983/84:19 av Lena Öhrsvik m. fl. (s) föreslås

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om lägre vistelsetid för rätt till helt statsbidrag till barnomsorg.
2. att riksdagen anholder att regeringen fastställer om vistelsetid inom barnomsorgen skall avse överenskommen eller faktisk tid.
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i

motionen anförts om en neutral statsbidragsnivå för skolbarn i olika former av barnomsorg.

4. att riksdagen hos regeringen hemställer om en fortlöpande uppföljning av det nya statsbidragssystemet till barnomsorg.

I motion 1983/84:20 av Rosa Östh (c) hemställs att riksdagen uttalar att statsbidraget till barnomsorgen ges en sådan utformning att kooperativa barnomsorgsverksamheter ges samma bidragsmöjlighet som de kommunala.

Utskottet

Inledning

I årets budgetproposition [prop. 1982/83:100, bil. 1 (finansplanen)] anförde regeringen bl. a. att översyner hade initierats i fråga om vissa specialdestinerade statsbidrag i syfte att på ett bättre sätt tillgodose såväl vårdpolitiska mål som krav på minskad detaljplanering och ökad effektivitet i statsbidragssystemet (s. 42). Detta gällde bl. a. bidragen till barnomsorgen och den sociala hemhjälpen. Det anfördes vidare bl. a. att det för ett nytt statsbidragssystem till barnomsorgen borde gälla att det håller sig inom den ekonomiska totalramen för bidraget per plats enligt statsbidragssystemet under år 1983 och att man även där minskar detaljregleringen. Vad gäller den kommunala sektorn generellt sett framhölls vidare bl. a. att den bedömningen måste göras att det ytterst är möjligheterna att finansiera en expansion som sätter gränserna för ökningen i den kommunala verksamheten samt att barnomsorg och äldreomsorg därvidlag bör prioriteras.

Finansutskottet (FiU 1982/83:30) anförde under riksdagsbehandlingen av propositionen med anledning av en motion (c) med begäran om utredning av olika förslag att begränsa de automatiska kostnadsökningarna i statsbudgeten bl. a. att frågan om att lösa upp automatiken på utgiftssidan är en mycket central fråga i det framtida budgetarbetet och att det endast genom att bryta utgiftsautomatiken är möjligt att dämpa utgiftstillväxten och motverka ytterligare ökning av budgetunderskottet.

I proposition 1982/83:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1984 togs dessa frågor upp på nytt. Finansministern anförde där (s. 14 ff.) bl. a. att en central åtgärd för att få samhällsekonomin i balans är att minska automatiken i utgiftstillväxten. Bakgrunden är de mycket kraftiga automatikbindningar som finns i statsbudgetens utgifter. 80 % av dessa präglas av direkta automatikbindningar eller av att de är föremål för reguljär pris- och löneomräkning. Den automatiska pris- och löneomräkning som hittills skett borde enligt finansministern ersättas av en förutsättningslös diskussion om vilka bidragsnivåer som kan medges med beaktande av de samhällsekonomiska förutsättningarna. En central utgångspunkt måste vara att det inte längre är självklart att det blir någon uppräknings av statsbidrag och ersättningar mellan skilda år. I kompletteringspropositionen (prop. 1982/

83:150) anförde finansministern vidare bl. a. (bil. 1 s. 63 f.) att utifrån målet att begränsa prisökningarna i samhällsekonomin till nivån 4 % under loppet av år 1984 som ett krav måste gälla att de utgifter som styrs av prisutvecklingen maximeras till denna ökningstakt. Den begränsning som förordades innebär att bestämmelser måste utformas för varje enskilt anslag, så att den generella principen kan uppnås. Enligt finansministern borde vidare begränsningen i inflationsuppräkningsen i tillämpliga delar gälla fr. o. m. ingången av år 1984 om inte särskilda omständigheter motiverar en annan tidpunkt. Principen innebär sålunda att endast den förutsatta prisökningen tillåts slå igenom i berörda utgifter under år 1984. Finansministern upplyste vidare att förslag om nya statsbidragssystem för barnomsorg och social hemhjälp fr. o. m. år 1984 skulle föreläggas riksdagen efter överläggningar med Svenska kommunförbundet och tillade att syftet med de nya reglerna var att möjliggöra ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser och att begränsa den automatiska ökningen av statsbidragen (s. 65).

Finansutskottet sade sig inte ha något att erinra mot vad föredraganden anfört i de båda propositionerna angående automatik i statsbidragen och begränsning av den statliga normgivningen (FiU 1982/83:45 s. 29). Utskottet, anförde vidare bl. a. att en naturlig åtgärd är att söka minska de automatiska bindningar som finns i bidragen till kommunerna. Det är enligt finansutskottets mening nödvändigt med förutsättningslösa diskussioner om de olika bidragsnivåerna. En automatisk uppräkning av anslagen garanterar inte att bidragen gör större nytta. Enligt finansutskottet är en kritisk omprövning av de olika bidragssystemen så som aviserats i de båda propositionerna snarare en garanti för att den kommunala servicen kan hållas på en god nivå än tvärtom. Mot utskottets ställningstagande i denna del reserverade sig vänsterpartiet kommunisterna. Riksdagen följde utskottet.

Även i den för riksdagen nu aktuella propositionen 1983/84:40 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. omnämns förslaget om nya statsbidrag till barnomsorgen och social hemhjälp som ett exempel på regeringens åtgärder för att bryta den princip om kompensation för historisk inflation som tidigare utgjort grund för anslagsuppräkningsen (s. 27).

I den här behandlade propositionen 1983/84:9 om statsbidrag till barnomsorg och social hemhjälp anfördes bl. a. att regeringen med kraft tagit itu med uppgiften att sanera den svenska ekonomin och att det är nödvändigt att angripa problemen på bred front (s. 4). För att åstadkomma tillväxt i ekonomin måste bl. a. inflationen bekämpas och budgetunderskottet minskas. Därigenom skapas också förutsättningar att slå vakt om den fulla sysselsättningen och den sociala tryggheten. Det är mot den bakgrunden som förändringar i statsbidragssystemen för barnomsorgen och den sociala hemhjälpen föreslås. I propositionen anfördes vidare att förändringarna syftar till ett bättre resursutnyttjande inom två viktiga områden samtidigt som regelsystemet byggs upp på ett sådant sätt att de sociala och pedagogiska målen behålls och administrativt krångel undviks.

Statsbidrag till barnomsorgen

Nuvarande bestämmelser m. m.

Det nuvarande statsbidragssystemet för barnomsorgen är utformat på följande sätt.

För daghem utgår statsbidrag med ett årligt belopp för varje plats. För år 1983 är beloppet 22 450 kr. Bidrag utgår för plats i avdelning som är öppen under minst sju timmar om dagen. Statsbidrag utgår för alla platserna i en avdelning om minst två tredjedelar av platserna i avdelningen eller i kommunen som helhet utnyttjas minst fem timmar per barn och dag (den s. k. tvåtredjedelsregeln).

För plats i fritidshem är statsbidraget hälften av bidraget till en daghemsplats, eller f. n. 11 225 kr. Bidragskrav är att avdelningen är öppen under minst fem timmar per dag.

I bidragsbeloppen för daghemmen och fritidshemmen har beaktats behovet av extra insatser för barn med behov av särskilda stödåtgärder. Likaså har beaktats de kapitaltjänstkostnader som uppstår vid anordnandet av daghems- och fritidshemsplatser.

Antalet platser i daghem och fritidshem som är statsbidragsberättigade bestäms av socialstyrelsen i förhållande dels till en ytnorm, dels till en s. k. pedagogisk norm.

Statsbidrag utgår till kommunen. Detta gäller även för sådant daghem eller fritidshem som drivs av annan än kommunen, t. ex. en religiös eller annan ideell organisation, om institutionen ingår i kommunens barnomsorgsplan. Kommunen förmedlar vanligen statsbidraget till huvudmannen. I vissa fall lämnar kommunen härutöver ytterligare driftbidrag.

För familjedaghem utgår statsbidrag med 35 % av kommunens bruttokostnader. Därutöver utgår i vissa fall ett grundbelopp – f. n. 4 000 kr. – för barn som vistas minst sju timmar per dag i familjedaghem samt ett hälften så stort grundbelopp för förskolebarn som vistas i sådant hem mindre än sju timmar per dag och för skolbarn.

Bidragen till barnomsorgen räknas årligen upp med hänsyn till den genomsnittliga löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst.

Statsbidraget finansieras genom en arbetsgivaravgift, den s. k. barnomsorgsavgiften. Denna uppgår f. n. till 2,20 % [2 kap. 1 § lagen (1981:691) om socialavgifter].

På förslag av den tidigare borgerliga regeringen beslutade riksdagen hösten 1981 om ett ändrat statsbidragssystem för barnomsorgen (prop. 1980/81:205, SoU 1981/82:1, rskr 38). Det nya statsbidragssystemet var avsett att träda i kraft den 1 januari 1983. Den dåvarande regeringen utfärdade med stöd av riksdagens beslut förordningen (1982:524) om statsbidrag till kommunal barnomsorg. Därigenom upphävdes förordningen (1976:396) om statsbidrag till daghem och fritidshem samt kungörelsen (1968:236) om statsbidrag till kommunal familjedaghemsverksamhet.

Det ändrade statsbidragssystemet innebar en övergång från ett bidrag per plats till ett bidrag i procent av bruttokostnaderna för verksamheten. Det innebar även en vidgning av de bidragsberättigade verksamheterna. Enligt det nya systemet skulle statsbidrag utgå för kommunernas kostnader för daghem, fritidshem och kommunala familjedaghem och därutöver för deltidsgruppverksamhet och för s. k. öppna förskolor. I bidragsunderlaget skulle vidare få inräknas en schablonmässigt beräknad kostnad för pedagogisk ledning. Bidrag skulle utgå med 40 % av kommunens bruttokostnader. Bidragsreglerna kompletterades med en spärregel, som innebar att statsbidraget för befintlig verksamhet i daghem och fritidshem i viss kommun fick ökas i förhållande till föregående år högst motsvarande den genomsnittliga årliga löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst.

För icke-kommunala institutioner gällde enligt det nya systemet att statsbidrag skulle utgå under förutsättning att de fanns intagna i kommunens barnomsorgsplan. Därutöver gällde vissa regler som medförde att endast institutioner av daghems- resp. fritidshemskaraktär skulle bli statsbidragsberättigade. Bidrag för sådan institution skulle utgå till kommunen med 40 % av en av socialstyrelsen beräknad genomsnittskostnad per plats.

I enlighet med förslag från den socialdemokratiska regeringen upphävde riksdagen i december 1982 sitt tidigare beslut om nytt statsbidragssystem (prop. 1982/83:55, SoU 12, rskr 100). Detta innebar att de nya statsbidragsbestämmelserna aldrig kom att träda i kraft och att de tidigare reglerna fortsatt att gälla även efter den 1 januari 1983 [förordningen (1982:524) om statsbidrag till kommunal barnomsorg upphävdes genom förordningen (1982:1240)]. I samma proposition aviserade samtidigt regeringen att man inom socialdepartementet påbörjat arbetet med ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen.

Frågan om statsbidrag till barnomsorgen har senast behandlats av riksdagen i betänkande SoU 1982/83:25 s. 12–19 (rskr 256).

Propositionens förslag till statsbidragssystem

Det nu gällande statsbidragssystemet har enligt proposition 1983/84:9 i vissa hänseenden kommit att upplevas som ett hinder för förnyelse (s. 5). Ett nytt statsbidragssystem måste därför enligt propositionen ge kommunerna stor frihet att utforma sin barnomsorg så att de lokala förutsättningarna kan tas till vara. I propositionen anförts vidare bl. a. att befintliga resurser måste utnyttjas effektivt samtidigt som utrymme måste ges för att utveckla nya verksamhetsformer. Vidare måste de lokala och centrala erfarenheterna bättre tas till vara. I bl. a. detta syfte föreslås i propositionen en satsning på utvecklingsverksamheter. För att stödja dagbarnvårdarna och de hemarbetande föräldrarna i deras arbete med barn föreslås vidare att bidragsgivningen vidgas till att omfatta även öppna förskolor. Den allmänna förskolan för sexåringar bör däremot liksom tidigare inte vara statsbidragsberättigad (jfr s. 8).

Ett nytt statsbidragssystem måste vidare enligt propositionen anpassas till den samhällsekonomiska situation vi befinner oss i. Bidragssystemet bör därför utformas så att det stimulerar kommunerna till ett effektivare resursutnyttjande inom de ekonomiska ramar som står till förfogande, vilket bl. a. bör främja lokala lösningar och ett bättre utnyttjande av befintliga resurser. Enligt propositionen bör vidare det nya bidragssystemet medge en ökning av antalet barn i barnomsorgen till en lägre kommunal kostnad utan att de pedagogiska kraven eftersätts. Det bidragssystem som bäst motsvarar dessa krav är enligt propositionen ett bidrag per inskrivet barn kombinerat med ett bidrag till personalinsatserna i daghem och fritidshem.

I propositionen föreslås mot bakgrund av det anförda ett bidragssystem som innebär att bidrag utgår med ett fast belopp per inskrivet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem samt vad beträffar öppna förskolor med ett belopp per enhet. Vidare föreslås ett schablonmässigt bidrag för insatser för barn med särskilt behov av stöd. När det gäller statsbidrag för enskilda daghem och fritidshem föreslås att bidrag per inskrivet barn utgår efter i princip samma regler som gäller för kommunala verksamheter.

Ett bidrag per inskrivet barn innebär en stimulans för kommunerna att i ökad utsträckning utnyttja befintliga resurser. Samtidigt är det enligt propositionen viktigt att det pedagogiska innehållet i verksamheterna även i fortsättningen är av god kvalitet. I detta sammanhang är de personella resurserna betydelsefulla. Därför föreslås också att bidrag utgår med ett belopp per årsarbetare i daghem och fritidshem. Detta beräknas schablonmässigt på grundval av kommunens lönekostnader för personal som arbetar i barngrupperna.

När det gäller bidragsbeloppen kan propositionsförslaget sammanfattas på följande sätt.

	Bidrag per årsarbetare kronor	Bidrag per barn kronor
Daghem		
7 tim.-	} 30 000	22 000
4-7 tim.		11 000
Fritidshem	30 000	7 000
Familjedaghem		
7 tim.-		15 000
-7 tim.	-	7 500
Öppen förskola	-	50 000/enhet
Barn med behov av särskilt stöd	-	6 000 var för varje total barn inskrivna i daghem och fritidshem

Anm. Statsbidrag för enskilda daghem och fritidshem bör utgå som bidrag per inskrivet barn och efter samma regler som för kommunala verksamheter vad beträffar vistelsetider, bidragsbeloppens storlek m. m.

Beträffande öppna förskolor anges i propositionen att de i princip bör vara öppna fem dagar per vecka.

För utvecklingsprojekt föreslås vidare att inom ramen för bidraget till barnomsorgen årligen avsätts 30 milj. kr. för lokalt utvecklings- och förnyelsearbete. Dessa medel föreslås i huvudsak gå till kommunala utvecklingsprojekt. Medlen bör enligt propositionen fördelas av regeringen efter ansökan.

Slutligen föreslås i propositionen särskilda utjämningsregler avsedda att dämpa de skillnader i bidrag som övergångsvis kan uppstå för vissa kommuner.

De föreslagna nya statsbidragsreglerna för barnomsorgen föreslås tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1984. Beträffande medelsbehovet för statsbidragsgivningen avser regeringen att återkomma i budgetpropositionen för budgetåret 1984/85.

Motionsförslag rörande bidragssystemet

I motion 1983/84:16 av Nils Carlshamre m. fl. (m) yrkas avslag på propositionen, såvitt nu är i fråga, (yrkande 1, delvis) samt begärs att ett nytt förslag till statsbidragsregler för barnomsorg presenteras för riksdagen innebärande bl. a. ökat stöd till deltidsförskolor, familjedaghem och alternativ barnomsorg samt en skattefri vårdnadsersättning (yrkande 2, delvis). Enligt motionärerna bör i avvaktan härpå nu gällande statsbidragssystem fortsätta att gälla under 1984. Erforderliga besparingar bör kunna uppnås genom viss procentuell nedskrivning av statsbidraget.

Även i motionerna 1983/84:12 av Rune Gustavsson m. fl. (c) och 1983/84:18 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) yrkas avslag på propositionsförslaget (båda yrkande 1, delvis). I motionerna yrkas vidare att riksdagen beslutar om statsbidrag till barnomsorgen i enlighet med förslagen i proposition 1980/81:205 (båda yrkande 2). Sistnämnda förslag avser det av riksdagen tidigare beslutade ändrade statsbidragssystemet, vilket upphävdes genom ett nytt riksdagsbeslut hösten 1982. En redogörelse härför har lämnats på s. 8 och 9.

I samtliga nämnda motioner framförs dessutom kritik mot att propositionen saknar redovisning av de ekonomiska konsekvenserna av det framlagda förslaget.

I motion 1983/84:15 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas avslag på propositionen, såvitt nu är i fråga (yrkande 1, delvis). Motionärerna yrkar vidare att riksdagen beslutar om ett nytt statsbidragssystem innebärande bl. a. driftsbidrag med 75 % av kommunernas nettokostnader (yrkande 3) samt ett temporärt anordningsbidrag för plats i heltidsförskola och fritidshem (yrkande 4). I motionen yrkas vidare avslag på förslaget att avindexera statsbidragen till barnomsorgen (yrkande 2, delvis) samt att riksdagen uttalar sig för en höjning av barnomsorgsavgiften till 2,95 % (yrkande 6). Enligt motionärernas mening bör statsbidragen utformas så att de blir en verklig stimulans för

kommunerna att bygga ut verksamheten. Bidragskonstruktionen bör vara sådan att den gynnar en kvalitativt bra barnomsorg. Vidare måste enligt motionärerna statsbidragen kopplas ihop med bindande miniminormer för personaltäthet, ytnormer och barngruppsstorlekar.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att det redan i årets budgetproposition (prop. 1982/83:100, bil. 1, s. 42) angavs att det nya statsbidragssystem för barnomsorgen som då var under utarbetande borde hålla sig inom den ekonomiska totalramen för bidraget per plats enligt det statsbidragssystem som gäller för år 1983. Den sålunda definierade statsfinansiella målsättningen, som inte mötte någon erinran under riksdagsbehandlingen, ligger fast. Inom ramen för angiven kostnadsram föreslås mot bakgrund härav i den nu av regeringen framlagda propositionen ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen som innebär förändringar som syftar till ett bättre resursutnyttjande inom barnomsorgen utan att avkall skall behöva göras på de sociala och pedagogiska krav som bör gälla för verksamheten. De föreslagna reglerna innebär vidare att automatiken i uppräkningsen av statsbidraget bryts, i linje med tidigare ställningstagande av riksdagen (se ovan s. 6 och 7).

Enligt vad utskottet inhämtat utgår vidare de i propositionen angivna bidragsbeloppen från en kostnadsram på totalt 6 277 milj. kr., vilken bestämts efter förhandlingar med Svenska kommunförbundet. Beloppet motsvarar i huvudsak bidraget per plats för år 1983 enligt nu gällande statsbidragssystem, uppräknat med 4 % för år 1984 men med borttagande av den s. k. utgiftsautomatiken. Regeringen avser att återkomma beträffande medelsbehovet för statsbidragsgivningen i budgetpropositionen för budgetåret 1984/85.

Från statsfinansiell synpunkt innebär således det förslag som presenterats för riksdagen främst att statsmakterna får en bättre kontroll över den framtida kostnadsutvecklingen. Detta ser utskottet som en mycket stor fördel. Samtidigt ger det nya systemet ökat utrymme för lokala lösningar som kan främja ett bättre resursutnyttjande. Härigenom kan angelägna samhälls-ekonomiska besparingar uppnås utan att för den skull de sociala och pedagogiska målen eftersätts.

Med det anförda avvisar utskottet den kritik som motionärerna framfört i fråga om kostnaderna för det föreslagna statsbidragets genomförande. Utskottet anser således – bl. a. mot bakgrund av riksdagens tidigare principiella ställningstaganden rörande statens bidrag till kommunerna – att den redovisning som lämnats är tillräcklig för att riksdagen nu skall kunna ta ställning till frågan om nya riktlinjer för statsbidraget till barnomsorgen.

När det gäller bidragssystemets närmare utformning gör utskottet följande överväganden.

Vad först angår motion 1983/84:16 (yrkandena 1 och 2 delvis) (m) konstaterar utskottet att i tidigare sammanhang av moderata samlingspartiet framställda krav på ett prestationsrelaterat statsbidrag för barnomsorgen i mångt och mycket tillgodosetts genom det förslag till nytt statsbidragssystem

som nu förelagts riksdagen. Detsamma gäller det i den nu aktuella motionen framförda kravet på klara besparingsmål. Vad motionärerna anför som skäl för avslag på propositionen och för begäran om ytterligare ett nytt förslag kan utskottet inte ställa sig bakom. När det gäller statsbidrag till barnomsorg i enskild regi får utskottet dessutom hänvisa till vad som anförs på s. 17ff. i detta betänkande. Motionsyrkandena avstyrks således i här aktuell del.

Center- och folkpartimotionärernas förslag till nytt statsbidragssystem (motionerna 1983/84:12 och 18) innebär en övergång från ett bidrag per plats till ett bidrag i procent av bruttokostnaderna för verksamheten. Vidare innebär förslaget en vidgning av de bidragsberättigade verksamheterna. Förslaget har enligt utskottets mening avgjorda brister i förhållande till det som regeringen nu förelagt riksdagen. Genom anknytningen till faktiska kostnader stimulerar det inte på samma sätt kommunerna till ett bättre utnyttjande av befintliga resurser. Motionärernas förslag beaktar inte heller automatiken i utgiftsökningarna. Förslaget syftar visserligen till en omedelbar besparing för staten på 600 milj. kr. Denna besparing kommer dock förhållandevis snart att konsumeras av automatiken i systemet. Dessutom innebär förslaget andra nackdelar, bl. a. en omfördelning av bidrag mellan olika tillsynsformer. Den tillsynsform som skulle drabbas mest är daghem. Detta kan utskottet inte acceptera. Ett grundläggande krav på statsbidragssystemet är vidare att det främjar en fortsatt utbyggnad av förskole- och fritidshemsverksamheten och ger möjlighet för fler barn att ta del i denna. Motionsförslaget uppfyller inte detta krav.

Utskottet avstyrker därför motionerna 1983/84:12 (yrkandena 1, delvis och 2) och 1983/84:18 (yrkandena 1, delvis och 2).

Vad slutligen beträffar motion 1983/84:15 (vpk) (yrkandena 1, delvis och 3) saknas i dag statsfinansiella förutsättningar för att genomföra det alternativa statsbidragssystem som motionärerna föreslår. Motionärernas förslag ligger helt utanför ramen för de budgetpolitiska begränsningar som riksdagen tidigare i år ställt sig bakom. I fråga om den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen vill utskottet vidare hänvisa till vad som anförs på s. 35. Motionsyrkandena avstyrks således.

När det gäller frågan om ett särskilt anordningsbidrag bör framhållas att ett sådant tidigare funnits, men att det år 1977 ersattes av ett renodlat kraftigt förstärkt driftbidrag i vilket ökade kapitaltjänstkostnader i stället beaktades vid beräkningen av driftbidraget (jfr prop. 1975/76:92 s. 21 och SoU 1975/76:28 s. 21 och 22). Ändringen utformades med utgångspunkt i en principöverenskommelse med Svenska kommunförbundet som syftade till att åstadkomma enklare regler för bidragsgivningen. Utskottet avstyrker därför yrkande 4 i motionen.

Vad beträffar yrkande 2 (delvis) i samma motion rörande avindexering av bidraget konstaterar utskottet att ett av syftena med den ändrade bidragskonstruktionen just varit att komma till rätta med de automatiska kostnadsökningarna (se ovan s. 7). Motionsyrkandet avstyrks därför.

Utskottet finner mot bakgrund av dessa ställningstaganden inte heller skäl

att förorda en höjning av barnomsorgsavgiften i enlighet med yrkande 6 i motionen.

Sammanfattningsvis anser utskottet att det i propositionen framlagda förslaget till nytt statsbidragssystem för barnomsorgen är det alternativ som framstår som bäst ägnat att läggas till grund för den fortsatta bidragsgivningen till barnomsorgen. Förslaget beaktar bl. a. önskemålen om att fler barn skall beredas plats inom barnomsorgen samtidigt som det stöder en pedagogisk utveckling av verksamheten. Därtill kommer att förslaget ger ökade möjligheter till kontroll över den framtida utgiftsökningen under anslaget, en nödvändig förändring i dagens ekonomiska situation. Utskottet tillstyrker således propositionens förslag till nytt bidragssystem och avstyrker samtliga under detta avsnitt behandlade motioner. Till vissa särskilda frågor återkommer utskottet i det följande.

Vissa kvalitetsfrågor

I motion 1982/83:743 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen uttalar att för kommunerna bindande kvalitetsnormer för samhällets barnomsorg bör utarbetas och fastställas innebärande att ykravet fastställs till 9–9,5 m² per plats, men att dispens skall kunna ges ned till 7–7,5 m² per plats vid särskilt goda planlösningar (*yrkande 3 a*), att gruppstorleken fastställs till högst 10 barn i åldern 0,5–3 år, till 15 barn i åldrarna 3–7 år och 7–12 år och 12–15 barn i s. k. utvidgad syskongrupp (*yrkande 3 b*) och att personaltätheten fastställs till 0,40 i åldersgruppen 0,5–3 år, 0,20 i åldersgruppen 3–7 år och 0,17 i åldersgruppen 7 år och däröver (*yrkande 3 c*). I samma motion föreslås vidare att riksdagen uttalar att fasta vikarier bör anställas inom barnomsorgen, motsvarande en vikarie per fem anställda (*yrkande 5*).

F. n. gäller beträffande *utrymmesstandarden* i dag- och fritidshem att statsbidrag utgår för högst det antal platser som har fastställts av socialstyrelsen med hänsyn till lokalernas utrymmen och ändamålsenlighet. Platsantalet fastställs på förslag av kommunen utifrån en viss minsta avdelningsyta per barn, den s. k. ytnormen. Ytnormen ligger i dag inom intervallet 7,5–9,5 m²/barn i daghem. Några bindande föreskrifter vad gäller *gruppstorlek* finns inte i dag. Socialstyrelsen har dock utvecklat en praxis för statsbidragsgivningen; den s. k. pedagogiska normen, som innebär att bidrag utgår för högst 20 barn i syskongrupp och högst 12 barn i småbarnsgrupp, även om antalet barn är större. Inte heller beträffande *personaltäthet* finns f. n. några bindande bestämmelser. Yrkande 3 c i den nu aktuella motionen 1982/83:743 överensstämmer dock med den rekommendation om personaltäthet som socialstyrelsen utfärdat i skriften Om förskolan (Socialstyrelsen anser 1978:2). I samma skrift har socialstyrelsen uttalat sig om *fasta vikarier*. För att så långt möjligt få utbildade och erfarna vikarier som känner till barn, personal, föräldrar och helst också det aktuella bostadsområdet kan man enligt socialstyrelsen tänka sig följande lösningar.

- Månadsanställd personal med fast anknytning till barngrupp i förskola eller fritidshem ingår i en s. k. personalpool och vikarierar inom barnomsorgen i visst distrikt eller bostadsområde.
- Tillfälligt anställda vikarier behövs för att klara vikariebehovet då personalpool saknas eller inte räcker till. Även dessa vikarier bör vara knutna till förskola eller visst område.
- Utöver vikarier bör det finnas tillgång till personal som vid behov kan få gå in som tillfällig eller mer permanent personalförstärkning, t. ex. då barn med behov av särskilt stöd ingår i gruppen.

I propositionen framhåller socialministern inledningsvis att ett syfte med de nya statsbidragsreglerna är att möjliggöra ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser. Det är viktigt att markera kommunernas frihet och ansvar när det gäller att anordna verksamheterna på ett sätt som bäst svarar mot de lokala förutsättningarna, anför han vidare. Som ett led i utvidgningen av den kommunala friheten att anordna och bedriva barnomsorg föreslås att den s. k. ytnormen slopas. Enligt socialministern har i dag alla kommuner sådana erfarenheter av och kunskaper om byggandet av barnomsorgslokaler att det inte finns samma behov av sådana centrala regler som under uppbyggnadsskedet. Ett borttagande av ytnormen innebär sålunda inte att ytan per barn är betydelselös, understryker han. Tvärtom måste en god standard i barnomsorgen också innefatta goda lokalförhållanden. De lokala förhållandena måste dock få avgöra utformningen samtidigt som ett samutnyttjande av lokaler och lektyr uppmuntras.

Det nya statsbidragssystemet måste vidare, enligt socialministern, anpassas till den samhällsekonomiska situation vi befinner oss i. Systemet bör utformas så att det stimulerar kommunerna till ett effektivare resursutnyttjande inom de ekonomiska ramar som står till förfogande. Det bör bl. a. främja lokala lösningar och ett bättre utnyttjande av befintliga resurser. Bidragssystemet bör medge en ökning av antalet barn i barnomsorgen till en lägre kommunal kostnad utan att de pedagogiska kraven eftersätts. I många barngrupper kan säkerligen efter prövning av kommunen ytterligare något eller några barn tas in utan att den pedagogiska verksamheten behöver försämrats, menar socialministern. I propositionen föreslås mot bakgrund härav att statsbidrag utgår med ett fast belopp per inskrivet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem kombinerat med ett bidrag baserat på antalet årsarbetare i daghem och fritidshem. Socialministern understryker att det förhållandet att vissa statliga regler som styrt barnomsorgen nu föreslås bli borttagna inte får leda till en kvalitativ utarmning av förskolan. Enligt socialministrarnas uppfattning måste därför målen för förskolans verksamhet klarare slås fast av regering och riksdag.

Utskottet är införstått med att även ett högt prioriterat område som barnomsorgen måste anpassas till de ramar samhällsekonomin ger och att det nu måste gälla att bättre utnyttja befintliga resurser. Utskottet vill även ansluta sig till vad som i propositionen uttalas om att markera kommunernas

frihet att anordna barnomsorgen så att de lokala förutsättningarna kan tas till vara. Utskottet har tidigare i olika sammanhang uttalat (se bl. a. SoU 1973:30, SoU 1975/76:28 och SoU 1981/82:1) att kommunerna vad gäller barnomsorgsverksamheten inte bör bindas av detaljerade föreskrifter som fastslagits av statsmakterna. I det sistnämnda betänkandet uttalade utskottet att detta innebar att ett stort ansvar läggs på kommunerna då det gäller kvalitetskraven på barnomsorgen. Utskottet vill understryka det sagda. Vidare bör erinras om vad som anförs i propositionen om att borttagandet av vissa statliga regler inte får leda till en kvalitativ utarmning av förskolan. Det pedagogiska innehållet i verksamheterna måste således även i fortsättningen hållas på en hög nivå. Utskottet noterar i det sammanhanget att målen för förskolans verksamhet kommer att uppmärksammas särskilt av den arbetsgrupp som omtalas i propositionen (se även s. 35).

I överensstämmelse med den inställning till frågan om statlig detaljreglering av barnomsorgen som utskottet här redovisat tillstyrker utskottet att riksdagen godkänner vad socialministern anfört om slopande av ytnormerna. Utskottet avstyrker av samma skäl motion 1982/83:743 såvitt i motionen föreslås att bindande normer beträffande ytkrav, gruppstorlek och personaltätethet skall fastställas i enlighet med vad som anges i motionen (yrkande 3 a, b och c). Utskottet avstyrker också yrkande 5 i samma motion, vilket yrkande innebär krav på ett uttalande om att fasta vikarier bör anställas inom barnomsorgen, motsvarande en vikarie per fem anställda. Det måste få ankomma på kommunerna att själva avgöra på vilket sätt personalfrågor skall lösas då det uppstår behov av vikarier.

I detta sammanhang tar utskottet också upp den med anledning av propositionen väckta *motionen 1983/84:11 av Lennart Bladh m. fl. (s)* såvitt däri hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående den s. k. överinskrivningen. Motionärerna menar att det säkert är riktigt som det sägs i propositionen att man i många grupper kan ta in ytterligare något eller några barn utan att den pedagogiska verksamheten behöver försämrats. När det gäller att öka gruppstorlekarna i barnomsorgen genom s. k. överinskrivning är det emellertid, enligt motionärernas sätt att se, viktigt att ytterligare understryka att de pedagogiska kraven inte får eftersättas. Riksdagen bör därför uttala att prövning om ytterligare barn kan skrivas in bör ske i varje grupp för sig i samråd med personal och föräldrar. Särskilt viktigt är det att beakta om gruppen/barnstugan har ett stort antal barn med behov av särskilt stöd, menar motionärerna. Det är också olämpligt med överinskrivning i grupper för de minsta barnen, anför man vidare. Vid varje prövning av inskrivning av ytterligare barn bör enligt motionärerna också behovet av ytterligare personal i förhållande till detta bedömas.

I samband med att utskottet behandlade den förutvarande regeringens förslag till nytt statsbidragssystem diskuterades även barngruppernas storlek. I sammanhanget pekades på en rad faktorer som borde påverka

barngruppernas storlek, exempelvis antalet samtidigt närvarande barn, barnens vistelsetider och antalet barn med behov av särskilt stöd. Utskottet anslöt sig då till bedömningen att med en traditionell syskongrupsindelning och där så gott som samtliga barn var närvarande på heltid samt i övrigt normala förhållanden rådde, stor försiktighet borde visas med att låta barngruppen omfatta mer än 15 barn. Utskottet tillade att detta självfallet inte fick tolkas på det sättet att det var acceptabelt att i vart fall 15 barn ingick i grupperna. Inte minst i de fall där det fanns flera barn med behov av särskilt stöd kunde således en barngrupp som omfattade 15 barn vara för stor. Utskottets ställningstagande innebar emellertid att den exakta bestämningen av barngruppsorganisationen måste göras lokalt utifrån de förutsättningar som gällde för den enskilda anläggningen (SoU 1981/82:1 s. 21).

De synpunkter utskottet då gav uttryck för äger fortfarande giltighet. Utskottet vill härutöver anföra följande.

Såsom utskottet tidigare framhållit under detta avsnitt får inte ökningen av kommunernas frihet på barnomsorgsområdet leda till en kvalitativ försämring av förskolan. Genom att målen för förskolans verksamhet klarare slås fast av regering och riksdag och genom socialstyrelsens kommande pedagogiska program för förskola och för fritidshem kommer emellertid kommunerna att få en god ledning för att på eget ansvar anordna och kvalitativt vidareutveckla barnomsorgsverksamheten. Utskottet vill här också erinra om att socialstyrelsen och länsstyrelserna enligt socialtjänstlagen har en tillsynsfunktion bl. a. då det gäller barnomsorgen. Socialstyrelsen skall vidare utfärda allmänna råd till ledning för tillämpningen av lagen. Utskottet förutsätter att myndigheterna noggrant följer utvecklingen på området. Utskottet vill dessutom hänvisa till vad som anförs i det följande angående en allmän uppföljning av de nya reglerna (s. 26). Mot bakgrund av det anförda anser utskottet inte att motion 1983/84:11 påkallar något riksdagens initiativ såvitt nu är i fråga utan avstyrker motionen i här aktuell del.

Bidrag till alternativ barnomsorg

Enligt propositionen bör för daghem och fritidshem med annan huvudman än kommunen statsbidrag utgå under förutsättning att verksamheten finns angiven i kommunens barnomsorgsplan. Bidragen föreslås utgå per inskrivet barn och efter samma regler som för kommunala verksamheter vad beträffar vistelsetider, bidragsbeloppens storlek m. m. (prop. s. 9). Det sagda innebär att beträffande enskilda daghem och fritidshem det inte utgår något bidrag som är kopplat till antalet årsarbetare i barngrupperna. Mot bl. a. detta sistnämnda förhållande vänder sig flera motionärer och ställer krav som syftar till att enskilda barnomsorgsformer skall få bidrag på samma villkor som kommunalt drivna. Kraven innebär sammanfattningsvis följande.

I motion 1983/84:18 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari i första hand yrkas avslag på propositionen yrkas i andra hand att riksdagen, om

propositionen ändå skulle bifallas, beslutar att bidrag för anställd personal i daghem m. m. med annan huvudman än kommunen utgår på samma sätt och med samma belopp som inom kommunal barnomsorg (*yrkande 3*). Motionärerna hävdar att regeringens förslag annars skulle få mycket svåra ekonomiska effekter för föreningar, kyrkor och föräldrakooperativ som i dag driver förskolor och att det skulle omintetgöra alla tankar på nya daghem i enskild regi. Det skulle också, enligt motionärerna, driva upp föräldraavgifterna i dessa daghem till en oacceptabel nivå.

Ett liknande yrkande framställs i *motion 1983/84:20 av Rosa Östh (c)*. Motionären hemställer att statsbidraget till barnomsorgen ges en sådan utformning att kooperativa barnomsorgsverksamheter får samma bidragsmöjlighet som de kommunala. Enligt motionären kommer med propositionsförslaget exempelvis de föräldradrivna daghem som finns i Uppsala kommun att åsamkas en bidragsminskning på 5 000 kr. per barn och år, vilket kan innebära att verksamheten måste läggas ned.

Såvitt utskottet kan finna kommer det i propositionen föreslagna bidraget att endast obetydligt understiga det bidrag som f. n. utgår till enskilda förskolor och fritidshem. Det bidragssystem som föreslås av (c)- och (fp)-motionärerna – bidrag med 40 % av bruttokostnaderna – skulle däremot ge en avsevärt lägre bidragsnivå.

För kommunalt drivna daghem och fritidshem utgörs vidare kostnaderna till största delen av personalkostnader. De enskilda daghemmen och fritidshemmen drivs däremot ofta med hjälp av frivilliga insatser från föräldrarnas sida och har därigenom förhållandevis låga kostnader för personal. De torde ofta även i övrigt ha lägre omkostnader för verksamheten. Om även enskilda daghem och fritidshem skulle komma i åtnjutande av bidraget per årsarbetare skulle statsbidragen täcka en avsevärt större andel av deras kostnader än av de kommunala dag- och fritidshemmens.

Utskottet är därför inte berett att tillstyrka att de daghem och fritidshem som drivs i enskild regi skall få statsbidrag på exakt samma villkor som motsvarande kommunala institutioner, då detta i stor utsträckning skulle leda till en alltför hög bidragsnivå relativt sett. Däremot kan ifrågasättas om inte statsbidragen till sådan barnomsorg som drivs utan vinstsyfte av organisationer eller sammanslutningar borde ligga på en något högre nivå än enligt propositionens förslag.

Mot denna bakgrund anser utskottet att någon annan form av bidrag bör komma sådan barnomsorgsverksamhet till del. Utskottet förordar därför att ett särskilt bidrag motsvarande ett årsarbetarbidrag – alltså 30 000 kr. för år 1984 – utgår för varje normalstor avdelning inom sådan barnomsorg, utöver bidraget per inskrivet barn. Härvid förutsätts dock att dag- eller fritidshemet drivs med hjälp av anställd personal så att avdelningen verkligen har personalkostnader som uppgår till åtminstone detta belopp. I annat fall bör det särskilda bidraget inte utgå. Vidare bör krävas att verksamheten uppfyller de allmänna villkoren för statsbidrag, dvs. att den är angiven i

kommunens barnomsorgsplan och att barnens vistelsetider uppgår till minst fyra timmar per dag. Slutligen förutsätts, som framgått av det ovan anförda, att barnomsorgsverksamheten drivs utan vinstsyfte och med en organisation, en förening, ett föräldrakooperativ eller liknande som huvudman.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det anförda tillgodoser enligt utskottets mening delvis syftet med motion 1983/84:20 och motion 1983/84:18 yrkande 3 vari yrkats att samma statsbidragsmöjligheter skall gälla för kooperativ barnomsorgsverksamhet resp. barnomsorg i privat regi som för kommunal motsvarande verksamhet. Utskottet är däremot som ovan nämnts inte berett att förorda samma regelsystem för statsbidrag till enskilda daghem och fritidshem ens om de drivs i ideell regi. Vad gäller annan privat barnomsorgsverksamhet bör sådan enligt utskottets mening inte berättiga till statsbidrag utöver vad som avses utgå per inskrivet barn. Motionsyrkandena avstyrks därför.

I motion 1983/84:12 av Rune Gustavsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen för sin del uttalar att den kommunala barnomsorgsverksamheten i ökad utsträckning bör drivas i föräldraleda daghem och att olika omsorgsformer, genom bl. a. vårdnadsersättning, från samhällets utgångspunkt ges lika värde (yrkande 3). Såväl från principiellt ideologiska utgångspunkter som från strikt ekonomiska är det nödvändigt att statsbidragsgivningen ger goda utrymmen för personliga initiativ och personligt engagemang, anför motionärerna. Regeringens förslag innebär bl. a. att de familjedrivna omsorgsformerna ställs i strykklasse, eftersom de enbart får bidrag per inskrivet barn. Enligt motionärerna bör skilda former av barnomsorg i hemmen och i kommunala eller enskilda omsorgsformer jämsättas, vilket förutsätter en utbyggd vårdnadsersättning enligt centerens i andra sammanhang framförda förslag. Motionärerna anser vidare att propositionsförslaget missgynnar deltidsoomsorg.

Det kan här nämnas att liknande synpunkter tas upp även i motion 1983/84:16 av Nils Carlshamre m. fl. (m). Dessa motionärer anför bl. a. att ett nytt statsbidragssystem till barnomsorgen bl. a. bör innebära att deltidsförskolan inte får missgynnas i förhållande till fyratimmarsdaghem, att alternativ barnomsorg från statsbidragssynpunkt bör jämsättas med kommunal barnomsorg och att medel inom anslagsramen bör avsättas för vårdnadsersättning i enlighet med av moderata samlingspartiet tidigare framlagt förslag. Nämda synpunkter bör enligt motionärerna beaktas vid utformandet av det av dem begärda nya förslaget till statsbidragsregler. Motionärernas yrkande härom har behandlats ovan på s. 12.

Vad gäller barnomsorg på deltid konstaterar utskottet att enligt propositionen sådan kan bli statsbidragsberättigad under förutsättning att barnen vistas där minst fyra timmar per dag. Något krav på ytterligare öppethållandetider uppställs inte, vilket däremot är fallet i nuvarande regler där det dels förutsätts att avdelningen hålls öppen minst sju timmar per dag, dels krävs

fem timmars närvarotid per barn. Även i det av riksdagen 1981 antagna och sedermera upphävda systemet uppställdes – såvitt gällde enskilda institutioner – ett krav på öppethållande minst sju timmar per dag i förening med ett krav på att det skulle utnyttjas minst fem timmar per barn och dag. Propositionen innebär alltså i detta hänseende betydligt generösare regler.

Vad som enligt propositionsförslaget faller utanför statsbidragsgivningen är deltidsomsorg som inte når upp till fyra timmar per dag. Närmast torde detta gälla deltidsgupper – motsvarande den tidigare leksskolan – med en verksamhet omfattande ca tre timmar per dag. Utskottet, som anser att statsbidraget i första hand måste utformas så att det främjar en fortsatt utbyggnad av daghem och fritidshem, kan inte ansluta sig till uppfattningen att utsträcka statsbidragsgivningen till denna typ av verksamhet, vilket skulle innebära en omfördelning av bidrag till nackdel för främst daghemmen. Den allmänna förskolan bör dessutom inte bli statsbidragsberättigad med hänsyn till att detta inte varit förutsatt (se vidare härom s. 38).

Utskottet tar vidare i annat sammanhang upp frågan om ökad föräldra-medverkan inom barnomsorgen (se s. 46). Utskottet är i övrigt inte berett att göra några generella uttalanden om föräldraledda daghem eller andra omsorgsformer såsom yrkas i motion 1983/84:12 (c). Det får ankomma på vederbörande kommun att avgöra i vilken utsträckning man vill satsa på sådana former av barnomsorg som ett komplement till kommunens egen verksamhet.

Med det anförda avstyrker utskottet motion 1983/84:12 i här aktuell del (yrkande 3).

I motion 1983/84:15 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen uttalar att föräldrakooperativa daghem som driver verksamhet den 1 oktober 1983 bör överföras i kommunal regi (yrkande 5). Regeringens förslag till nya statsbidrag betyder kraftiga försämringar för privata och föräldrakooperativa daghem, anser motionärerna. De sistnämnda daghemmen bör därför övergå i kommunal regi med kommunalt ekonomiskt ansvar på samma sätt som för övrig kommunal daghemsverksamhet.

Ingenting hindrar i dag de kommuner som så önskar från att själva anställa den personal som svarar för verksamheten i föräldrakooperativa daghem eller andra enskilda dag- eller fritidshem. Det är emellertid en fråga med avsevärda ekonomiska konsekvenser för en kommun. Det måste därför ankomma på kommunen själv att avgöra i vilken utsträckning sådan anställning bör ske. Att kommunerna skulle åläggas att överföra alla befintliga kooperativa daghem i kommunal regi kan inte komma i fråga. Motion 1983/84:15 yrkande 5 avstyrks därför.

Slutligen behandlar utskottet under detta avsnitt motion 1982/83:741 av Ulla Tillander (c) och Rune Torwald (c). Motionärerna vill att kommunerna skall få information om möjligheten att i den kommunala barnomsorgsplannen räkna in förskolor med kristen inriktning eller Waldorf- och Montessori-förskolor. Motionärerna uttalar bl. a. att en förskola med kristen inriktning

eller en förskola med en annorlunda pedagogisk inriktning som uppfyller kravet på öppenhet kan existera inom den kommunala barnomsorgen och åtnjuta samma ekonomiska fördelar som den vanliga förskolan med bibehållande av sin speciella karaktär under förutsättning att kommunen tar med den i den kommunala barnomsorgsplanen. Denna möjlighet har emellertid varit otillräckligt känd och det är nu viktigt att information härom verkligen når ut, anför motionärerna.

Bakgrunden till motionsyrkandet är följande. Under den allmänna förutsättningen att kommunen beslutar att verksamheten tas med i barnomsorgsplanen kan enligt gällande bestämmelser såväl kyrkliga som andra enskilda förskolor bli statsbidragsberättigade om förskolan är öppen och barnen vistas där i enlighet med de tidsgränser som finns angivna i bidragsbestämmelserna. I sammanhanget kan nämnas att utskottet i samband med antagandet av den tidigare gällande lagen (1976:381) om barnomsorg uttalade att det inte finns något hinder mot att i den kommunala barnomsorgsplanen ta upp deltidsförskolor som drivs av andra huvudmän än kommunen, exempelvis församlingar i svenska kyrkan, fria samfund och ideella organisationer (SoU 1975/76:28 s. 32). Dessa deltidsförskolor kan alltså utgöra alternativ till kommunala deltidsförskolor. De kommer emellertid i likhet med den kommunala deltidsförskolan inte i åtnjutande av statsbidrag eftersom verksamheten i regel inte överstiger tre timmar per dag (jfr nästa avsnitt).

Den fråga som väckts i den nu aktuella motionen har tidigare diskuterats av socialutskottet, senast i samband med det förslag till nytt statsbidragssystem som var aktuellt hösten 1981. Utskottet uttalade då (SoU 1981/82:1 s. 35) att socialstyrelsens information om de nya statsbidragsreglerna naturligtvis borde innefatta information om reglerna för enskilda förskolor. Någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen ansåg utskottet inte påkallad. Här kan nämnas att socialstyrelsen hittills i sin information till kommunstyrelser, sociala centralnämnder m. fl. om tillämpning av statsbidragsbestämmelser (t. ex. meddelandeblad 20/76 och 16/78) även informerat om vad som i bidragshänseende gäller för daghem eller fritidshem som drivs av annan än primärkommun.

Enligt det nu föreslagna statsbidragssystemet bör som nu statsbidrag utgå till enskilda daghem och fritidshem under förutsättning att verksamheterna finns angivna i kommunens barnomsorgsplan och att de uppfyller de allmänna kraven beträffande barnens vistelsetider m. m. Utskottet förutsätter att socialstyrelsens information om statsbidragsreglerna även i fortsättningen kommer att innefatta information om reglerna för enskilda förskolor, inbegripet de allmänna förutsättningarna för att ta in sådana i den kommunala barnomsorgsplanen. Utskottet anser med hänsyn till det anförda att motion 1982/83:741 inte motiverar någon åtgärd av riksdagen.

Barn med behov av särskilt stöd

I motion 1982/83:743 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen uttalar att kommunerna bör ges rätt att anlita den stödpersonal för barn med särskilda behov som befinns erforderlig och att i efterhand, sedan särskild redovisning skett, erhålla full kostnadstäckning från staten för denna stödpersonal (yrkande 6).

Enligt 15 § socialtjänstlagen (1980:620) skall barn, som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling, anvisas plats i förskola eller fritidshem med förtur om inte barnets behov av sådant stöd tillgodoses på annat sätt. Det kan exempelvis röra sig om handikappade barn, vissa invandrarbarn eller barn som av språkliga eller sociala skäl behöver stöd. Lagen anger vidare att kommunerna genom uppsökande verksamhet skall ta reda på vilka barn som behöver anvisas plats i förskola eller fritidshem av ovan angivna skäl.

I den dåvarande regeringens skrivelse 1982/83:34 om socialstyrelsens fortsatta arbete med innehållet i barnomsorgen (se nedan s. 35) såg socialministern det som angeläget att socialstyrelsen klarlade de olika frågeställningar som finns beträffande barn med behov av särskilt stöd. Socialministern ansåg att denna grupp barn var svår att definiera på ett enhetligt sätt och att det var svårt att anvisa några generella lösningar. Det var samtidigt varken önskvärt eller lämpligt att dra en skarp gräns mellan barn med resp. utan behov av särskilt stöd. När det gällde de fortsatta övervägandena var det enligt socialministern väsentligt att en samordning skedde med de resultat som kunde följa av ställningstagandena till de förslag som lagts fram av omsorgskommittén i slutbetänkandet (SOU 1981:26) Omsorger om vissa handikappade. Detta betänkande bereds f. n. i regeringskansliet. I betänkandet föreslås bl. a. att särförskolan skall ingå i den primärkommunala barnomsorgen. En proposition väntas våren 1984.

Enligt nu gällande statsbidragsregler utgår fullt statsbidrag för plats i daghemsavdelning om minst 2/3 av platserna i avdelningen eller i kommunen som helhet utnyttjas fem timmar eller mer per dag (den s. k. 2/3-regeln). Detta har bl. a. inneburit att kommunerna kunnat ha vissa platser obesatta utan att därför förlora statsbidrag. Härigenom har exempelvis vissa barngrupper kunnat ha ett mindre antal barn om ett eller flera barn med behov av särskilt stöd har funnits i gruppen. Den möjligheten finns inte med det statsbidragssystem som nu föreslås, eftersom det som framgått ovan baseras på antalet inskrivna barn. Enligt propositionen förutsätts den del av bidraget som baseras på antalet årsarbetare ge en viss kompensation för de extra personalinsatser som barnen behöver. Socialministern framhåller att det vid beräkningen av de totala statsbidragsbeloppen har tagits hänsyn till de

insatser som sker f. n. Han anser dock att ytterligare särskilda insatser erfordras och föreslår därför att medel avsätts speciellt för insatser till barn med behov av särskilt stöd. Socialministern pekar på vikten av att insatserna inte inskränker sig till att endast erbjuda barnomsorgsplats utan att detta erbjudande också innefattar ett planerat och för barnet anpassat innehåll i verksamheten. Medlen föreslås fördelas till kommunerna i förhållande till antalet inskrivna barn så att ett visst schablonmässigt beräknat belopp utgår för vart tionde inskrivet barn i kommunala daghem och fritidshem. För år 1984 föreslås bidrag utgå med 6 000 kr. var för varje tiotal barn. I propositionen poängteras att dessa medel inte skall ersätta insatser som i dag utförs t. ex. av landstingspersonal.

Som framgått av den lämnade redovisningen innebär det föreslagna statsbidragssystemet betydande bidrag till insatser för barn med behov av särskilt stöd. Skillnaden mot motionärernas förslag ligger främst i att propositionen förordar ett schablonmässigt bidrag, medan motionsförslaget förutsätter särskild kostnadsredovisning.

Enligt utskottets mening är emellertid ett schablonmässigt system att föredra, inte minst från administrativ synpunkt. Utskottet tillstyrker därför propositionens förslag och avstyrker motion 1982/83:743 yrkande 6.

Bidragsunderlag m. m.

I propositionen kopplas en del av statsbidraget till antalet årsarbetare i daghem och fritidshem. I propositionen (s. 7 och 8) anförts i denna del bl. a. att eftersom kommunernas kostnader för barnomsorgen till största delen utgörs av personalkostnader har även genom denna konstruktion hänsyn tagits till den reella situationen för kommunerna. Bidraget för årsarbetare avser enligt förslaget personal som är direkt sysselsatt i barngrupperna och antalet årsarbetare föreslås fastställas av socialstyrelsen som schablonmässigt gör den erforderliga beräkningen på grundval av kommunens lönekostnader inkl. lönebikostnader och ett framräknat medelvärde för lönekostnaderna avseende en årsarbetare i nämnda verksamhet.

I motion 1983/84:17 av Ing-Marie Hansson (s) begärs att riksdagen ger till känna att vid beräkningen av antalet årsarbetare i daghem och fritidshem också lönenivån hos skilda personalkategorier beaktas så att inte en personalbemanning med blandade yrkeskategorier missgynnas. Motionären framhåller bl. a. att många kommuner har övervägande förskollärare, andra har eftersträvat en blandning av förskollärare och barnskötare. Lönenivån skiljer mellan dessa personalkategorier. Det är enligt motionären viktigt att man vid beräkningen av statsbidraget för antalet årsarbetare i daghem och fritidshem även beaktar lönenivån hos dessa personalkategorier, så att inte kommuner med många barnskötare missgynnas vid beräkningen av antalet årsarbetare.

Som redogjorts för inledningsvis är tanken med förslaget i denna del att

socialstyrelsen schablonmässigt skall fastställa antalet årsarbetare med beaktande av kommunens lönekostnader och ett vägt medelvärde för landet som helhet. Bidragskostnaderna skall avse personal som är direkt sysselsatt i barngrupperna. Den föreslagna beräkningsmetoden torde inte få de effekter motionären befarar. Statsbidraget bör allmänt sett ha en neutral utformning som överlämnar åt kommunerna att avgöra vilken personal som bör anställas inom barnomsorgen (jfr s. 44). Enligt utskottets mening tillgodoser propositionsförslaget dessa synpunkter.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1983/84:17.

I gällande bidragssystem är gränsen för bidragsgivningen dels ett krav på att avdelningen är öppen minst sju timmar per dag, dels en närvarotid av i genomsnitt fem timmar per barn och dag. Genom den s. k. 2/3-regeln kan dock kommunen få statsbidrag även för barn med en kortare närvarotid.

I propositionen (s. 6) konstateras att kostnaderna för barn inskrivna i daghem och familjedaghem är mycket skiftande bl. a. beroende på barnens vistelsetid. Därför föreslås för barn med en överenskommen och dokumenterad vistelsetid av i genomsnitt sju timmar eller mer per dag att helt bidrag utgår medan det för barn med en vistelsetid under sju timmar per dag bör utgå ett halvt bidrag. För daghemmen föreslås vidare gälla en nedre gräns om fyra timmar.

Genom den sålunda föreslagna förändringen till ett helt och ett halvt bidrag samt förändringen av tidsgränserna har enligt propositionen (s. 7) större hänsyn tagits till kommunernas reella kostnader för en barnomsorgs-plats. Genom denna utformning av bidragssystemet underlättas kommunernas åtgärder för att effektivisera platsutnyttjandet. I och med att den nedre gränsen beträffande vistelsetiden satts till i genomsnitt fyra timmar per dag kommer enligt propositionen statsbidraget att omfatta så gott som alla barn som har plats i daghem.

I motion 1983/84:19 av Lena Öhrsvik m. fl. (s) yrkas att riksdagen ger till känna vad som i motionen anförts om *lägre vistelsetid* för rätt till helt statsbidrag till barnomsorg (*yrkande 1*) samt att riksdagen begär att regeringen fastställer om vistelsetid inom barnomsorgen skall avse *överenskommen eller faktisk tid* (*yrkande 2*). Motionärerna framhåller bl. a. att det är svårt att tolka vad som skall krävas för att helt statsbidrag skall utgå och ifrågasätter om det är den verkliga eller avtalade tiden som avses. Klarhet måste enligt motionärerna skapas på denna punkt så att man inte uppmuntrar till otillbörligt utnyttjande av statsbidragen. Motionärerna pekar vidare på att sju timmar inte innebär detsamma för dem som bor i stora som för dem som bor i små kommuner om hänsyn även tas till restiderna. Den nuvarande femtimmarsgränsen bör därför enligt motionärerna gälla även fortsättningsvis, dels för att förhindra att långa arbetsresor för föräldrarna skall ge ett högre statsbidrag, dels för att motverka ett eventuellt manipulerande vid redovisningen av barnens vistelsetider.

Enligt utskottets mening bör med uttrycket "överenskommen och doku-

menterad vistelsetid" förstås den tid för vilken barnet är inskrivet på daghemmet/familjedaghemmet, dvs. den tid barnet tar en barnomsorgsplats i anspråk. En sådan tidsgräns svarar bäst mot resursutnyttjandet som grundläggande förutsättning för kommunens rätt till bidrag från staten. En sådan regel har dessutom klara administrativa fördelar.

För att ett barn skall kunna skrivas in för en vistelsetid av sju timmar eller mera och därmed berättiga till helt statsbidrag måste emellertid förutsättas att vårdnadshavaren har en arbetsdag om minst sex timmar per dag. Om föräldrarna sammanbor bör gälla att de samtidigt är upptagna av arbete eller studier under minst sex timmar per dag. En sådan arbetstid jämte restid och tid för avlämnande och hämtning av barnet får – oavsett den faktiska tidsåtgången i varje särskilt fall – anses motivera att barnet skrivs in för en vistelsetid av sju timmar per dag. Vidare kan naturligtvis barnets särskilda behov motivera att det skrivs in för sju timmar per dag, oavsett föräldrarnas arbete eller studier. I andra fall än de nu nämnda kan barnet inte anses ta en hel barnomsorgsplats i anspråk. Det bör därför inte berättiga till mer än halvt statsbidrag. Någon kontroll av vid vilken tidpunkt ett barn hämtas eller lämnas skall självfallet inte behöva göras annat än om man har anledning att tro att barnet inte längre har behov av barnomsorgsplats under så lång tid som antagits.

Utskottet anser det mot denna bakgrund rimligt att lägga tidsgränsen för helt statsbidrag vid sju timmar. I sammanhanget bör erinras om det nu gällande kravet på att en daghemsavdelning skall hållas öppen minst sju timmar per dag för att statsbidrag skall utgå. Om barnen vistas kortare tid kan dessutom enligt förslaget halvt bidrag utgå. Därvid gäller en nedre tidsgräns av fyra timmar.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motion 1983/84:19, yrkande 1. Yrkande 2 i motionen får anses besvarat genom vad utskottet ovan anför och avstyrks därför.

När det gäller öppethållandetider m. m. vill utskottet även beröra vad som föreslås beträffande *öppna förskolor*, nämligen att sådana "i princip" bör vara öppna fem dagar per vecka för att berättiga till bidrag (prop. s. 9).

Utskottet vill med anledning härav framhålla att statsbidragsreglerna bör ge utrymme för en generös tillämpning främst då det gäller öppna förskolor i glesbygd, där det många gånger kan vara orimligt att kräva att verksamheten hålls i gång fem dagar i veckan. Om sålunda verksamhet bedrivs ett mindre antal dagar per vecka bör ändå ett i motsvarande mån reducerat bidrag kunna utgå. Ett minimum bör dock vara att verksamheten bedrivs minst tre dagar per vecka. Vidare bör den omständigheten att en verksamhet bedrivs i olika lokaler olika dagar i och för sig inte hindra att verksamheten betraktas som en enhet inom den öppna förskolan, under förutsättning att verksamheten bedrivs med samma personal och i övrigt uppfyller kraven på en kontinuerlig verksamhet.

I motion 1983/84:19 föreslås vidare att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en neutral *statsbidrags-*

nivå för skolbarn i olika former av barnomsorg (*yrkande 3*). Motionärerna anför bl. a. att det för skolbarn som vistas i fritidshem och skolbarn som vistas i utvidgad syskongrupp i daghem skulle utgå olika stora bidrag. Det är enligt motionärerna önskvärt att bestämmelserna inte motverkar utvecklingen mot ökad samordning och integration, varför statsbidragsnivåerna om möjligt bör göras neutrala.

Den fråga som tas upp av motionärerna berörs inte uttryckligen i propositionen. Framställningen ger dock närmast vid handen att bidrag är tänkt att utgå per inskrivet barn i resp. omsorgsform, oavsett om det är skolbarn eller inte. Effekten skulle i sådant fall bli, såsom påpekas i motionen, att det skulle utgå olika stora bidrag för skolbarn i fritidshem resp. i utvidgad syskongrupp i daghem. Utskottet delar motionärernas uppfattning att bidraget bör vara mer neutralt. Enligt utskottets mening bör det därför slås fast att för skolbarn som vistas i daghem bör utgå bidrag på samma villkor som för barn i fritidshem. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I samma motion hemställs slutligen om en fortlöpande *uppföljning* av det nya statsbidragssystemet (*yrkande 4*). Enligt utskottets mening får detta anses vara en självklarhet. Utskottet förutsätter sålunda att regeringen bevakar vilka konsekvenser de nya statsbidragen får för kommunernas utbyggnadsplaner och för innehållet och kvaliteten i barnomsorgen. Motionensyrkandet påkallar därför inget initiativ från riksdagens sida och avstyrks.

Statsbidrag till social hemhjälp

Propositionsförslaget

Syftet med den sociala hemhjälpen är att göra det möjligt för äldre och handikappade att så länge det är möjligt bo kvar i egna bostäder. Statsbidrag utgår f. n. med 35 % av kommunernas bruttokostnader för verksamheten. Bidragsunderlaget omfattar kostnader för hemhjälpspersonal som har till uppgift att hjälpa äldre och handikappade som bor i egen bostad, kostnader för hår- och fotvård, badservice, matdistribution och snöröjning. Social hemhjälp till barnfamiljer omfattar husmorsvikariat och tillfällig barntillsyn. Bestämmelserna infördes år 1964 (prop. 1964:85, SoU 106, rskr 245). År 1974 genomfördes en översyn varvid statsbidragsbestämmelserna fick sin nuvarande utformning (prop. 1974:141, SoU 41, rskr 345).

I propositionen redovisas att den sociala hemhjälpen under senare år i stort sett varit oförändrad medan kommunernas bruttokostnader ökat kraftigt. Kostnaderna har ökat med i genomsnitt 17 % per år. Statsbidraget har ökat på motsvarande sätt. År 1982 uppgick den totala kostnaden för social hemhjälp till 4 200 milj. kr.

I propositionen anförts vidare bl. a. att bidragssystemet under senare år blivit alltmer osmidigt och inte längre på ett önskvärt sätt främjat ny

utveckling inom området. Vidare finns behov av att i större utsträckning utveckla även andra öppenvårdsinriktade former av äldre- och handikappomsorg samt att underlätta samarbetet med sjukvården. Det finns därför enligt propositionen anledning att ompröva bidragskonstruktionen. Det påpekas att den tidigare regeringen också anmälde att behov förelåg av en översyn av statsbidragsreglerna för att åstadkomma bästa möjliga vård och omsorg inom ramen för bästa möjliga resursutnyttjande.

Det nuvarande statsbidragssystemet föreslås i propositionen ersatt med en prestationsrelaterad del i form av bidrag per årsarbetare inom den sociala hemhjälpen samt med ett schablonbidrag per person i gruppen ålders- och förtidspensionärer. Syftet med det föreslagna bidragssystemet är att återställa bidragets effektivitet samtidigt som konstruktionen skall medföra ökad frihet för kommunerna i valet av serviceform för äldre och handikappade.

Bidraget per årsarbetare föreslås avse personal inom kommunernas sociala hemhjälp som utför sådant arbete åt äldre och handikappade samt åt barnfamiljer i form av husmorsvikariat och tillfällig barntillsyn. Däremot bör inte enligt propositionen bidrag beräknas för arbetsledande eller administrativ personal eller för personal med uppgift att svara för sådan vård som ankommer på sjukvårdshuvudmännen. Det föreslås vidare att socialstyrelsen skall fastställa antalet årsarbetare inom den sociala hemhjälpen och att antalet årsarbetare, för att underlätta administrationen, beräknas schablonmässigt i förhållande till kommunens lönekostnader för personal i direkt vårdarbete inom den sociala hemhjälpen, inkl. lönebikostnader, och ett framräknat medelvärde för lönekostnaden avseende årsarbetare i nämnda verksamhet. Statsbidraget per årsarbetare för 1984 års verksamhet föreslås i propositionen sättas till 30 000 kr. för år 1984.

I propositionen förordas vidare att statsbidraget per årsarbetare kompletteras med ett friare stöd till verksamheten för att låta kommunerna själva bestämma inriktningen av insatserna. I denna del bör enligt förslaget statsbidraget utgå per ålders- och förtidspensionär i kommunen vid ingången av verksamhetsåret. Storleken av de medel som står till förfogande för denna del av statsbidraget blir beroende av medelsåtgången för statsbidraget per årsarbetare inom den sociala hemhjälpen. I propositionen förordas därför att bidraget per ålders- och förtidspensionär under år 1984 sätts till att utgå till ett belopp inom intervallet lägst 250 kr. och högst 350 kr.

Det föreslagna statsbidragssystemet för social hemhjälp föreslås vidare kompletteras med ett särskilt stöd för utveckling och förnyelse av verksamheten. Dessa medel skall enligt propositionen användas för verksamhet som syftar till att öka äldres och handikappades möjligheter till eget boende. De särskilda utvecklingsmedlen föreslås utgå med 30 milj. kr. årligen. Medlen föreslås fördelas av regeringen efter ansökan.

Slutligen föreslås särskilda utjämningsregler motsvarande dem för barnomsorgen.

Det nya statsbidragssystemet föreslås tillämpas fr. o. m. den 1 januari

1984. Beträffande medelsbehovet för statsbidragsgivningen avser regeringen att återkomma i budgetpropositionen för budgetåret 1984/85.

Motionsförslag

I motion 1983/84:16 av Nils Carlshamre m. fl. (m) yrkas att riksdagen avslår propositionen, såvitt nu är i fråga (yrkande 1, delvis), samt att riksdagen begär ett nytt förslag till statsbidragsregler för social hemhjälp (yrkande 2, delvis). Enligt motionen kan det i och för sig finnas skäl för en bidragskonstruktion liknande den som föreslås för att ge ett friare stöd till verksamheten. Detta förutsätter emellertid enligt motionärerna att inte ålderdomshemmen missgynnas, liksom ej heller servicehus eller ålderdomshem som drivs av annan huvudman är kommunen. Statsbidraget till social hemhjälp bör även inkludera sådan verksamhet, anför det i motionen.

I motion 1983/84:12 av Rune Gustavsson m. fl. (c) yrkas att riksdagen avslår propositionen, såvitt nu är i fråga (yrkande 1, delvis). Enligt motionärerna brister förslaget till nytt statsbidragssystem däri att det inte främjar rationalitet och individuellt engagemang i den utsträckning som vore önskvärt. Bl. a. är det, anför det vidare, angeläget att statsbidragsgivningen kan tillgodose sådana utvecklingsmöjligheter som att anhöriga och hjälpbehövande själva tar initiativ till och ansvar för en social hjälpinsats. I avvaktan på ett sådant statsbidragssystem bör det enligt motionärerna vara fullt möjligt att fortsätta statsbidragsgivningen enligt nuvarande regler.

I motion 1983/84:18 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) yrkas också att riksdagen avslår propositionen (yrkande 1, delvis). Motionärerna anför bl. a. att den sociala hemhjälpen fyller en stor funktion när det gäller att underlätta för äldre och handikappade att bo kvar i den egna bostaden så länge som möjligt och att detta i motsvarande mån minskar behovet av vård inom olika institutioner. Propositionen saknar emellertid uppgifter om vilka totala belopp det rör sig om, varför det inte går att beräkna hur stor del av bidraget som går till bidraget per årsarbetare och således inte heller hur mycket som återstår att fördela per pensionär. Enligt motionärerna kan ett beslut av riksdagen inte baseras på ett så bristfälligt material.

I motion 1983/84:15 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen avslår propositionen, såvitt nu är i fråga (yrkande 1, delvis), samt att riksdagen beslutar avslå förslaget att avindexera statsbidragen till den sociala hemhjälpen (yrkande 2, delvis). Enligt dessa motionärer innebär det föreslagna statsbidragssystemet ett försämrat statsbidrag till kommunerna och utgör i själva verket en attack mot verkligt resurssvaga gruppers möjlighet att leva ett anständigt liv. Dessutom kommer bidraget enligt motionärerna inte att stå i relation till kommunernas kostnader för denna verksamhet. Motionärerna föreslår därför att nuvarande regler om 35-procentig ersättning för kommunernas bruttokostnader skall utgå även fortsättningsvis.

Utskottet konstaterar att bred politisk enighet råder om att det nuvarande

statsbidragssystemet för den sociala hemhjälpen behöver ses över i syfte att åstadkomma bättre vård och omsorg inom ramen för bästa möjliga resursutnyttjande (jfr prop. 1981/82:100 bil. 8 s. 92). Ett angeläget krav är därvid att ett nytt statsbidragssystem tillgodoser behovet av ett mera differentierat utbud av sociala hemtjänster. Enligt utskottets mening tillgodoser det föreliggande förslaget i stor utsträckning dessa önskemål. Utskottet noterar även med tillfredsställelse att särskilda medel föreslås avsatta för utvecklingsarbete.

Enligt vad utskottet inhämtat uppgår den kostnadsram som lagts till grund för det föreslagna statsbidragets utformning till 1 662 milj. kr., motsvarande bidraget för år 1983 med borttagande av automatiken i statsbidraget. Beloppet som även innefattar en uppräknings med 4 % för år 1984 har bildat utgångspunkt för beräkningen av de föreslagna bidragsbeloppens storlek.

I ett inledande avsnitt av betänkandet (s. 6 och 7) har utskottet vidare lämnat en utförlig redogörelse för den rådande samhällsekonomiska situationen och de principiella ställningstaganden riksdagen gjort i fråga om att bryta de automatiska utgiftsökningarna i statsbudgeten. Utskottet noterar särskilt att det nu framlagda propositionsförslaget innebär ett tillgodoseende av dessa synpunkter. Konstruktionen av det nuvarande statsbidraget innebär däremot att statens bidrag automatiskt följer kostnadsutvecklingen i kommunerna. Det är angeläget att bryta detta omedelbara samband, som utskottet i likhet med finansutskottet tidigare i år (se s. 7) inte ser som någon garanti för en god kommunal service. Även om man kan ha synpunkter på olika enskildheter i regeringens förslag anser därför utskottet övervägande skäl tala för en övergång till det nya systemet med de ökade möjligheter till kontroll över utgiftsutvecklingen som det innebär. Utskottet tillstyrker därför propositionen i denna del och avstyrker motionerna 1983/84:12 yrkande 1 i motsvarande del, 1983/84:15 yrkande 1 i motsvarande del, 1983/84:16 yrkande 1 och 2 i motsvarande del samt 1983/84:18 yrkande 1 i motsvarande del. Av detta utskottets ställningstagande följer att utskottet även avstyrker motion 1983/84:15 yrkande 2 (delvis), vari yrkas avslag på förslaget att avindexera statsbidragen. Utskottet tar i det följande upp vissa särskilda frågor som aktualiserats genom motionerna.

Enligt propositionen skall bidragsbeloppet för årsarbetare kompletteras med ett friare stöd i syfte att kommunerna själva skall få bestämma inriktningen av insatserna. Denna bidragsdel föreslås utgå per ålders- och förtidspensionär, enligt förslaget 250–350 kr. per pensionär för år 1984. Detta bidrag kan bl. a. utnyttjas för att betala enskilda vårdinsatser som alternativ eller komplement till den service kommunen själv lämnar.

Det föreslagna systemet innebär, jämfört med nu gällande ordning, något försämrade bidragsmöjligheter för kommuner som mot ersättning anlitar t. ex. en organisation eller annat enskilt subjekt för en del av den sociala hemhjälpsservice som kommunen annars måste lämna själv. Enligt utskottets mening finns inte skäl för en sådan styrning av verksamheten. Kommu-

nerna bör således ha frihet att välja den organisatoriska lösning som i varje enskilt fall ter sig mest ändamålsenlig utan att det påverkar statsbidraget. Utskottet anser därför att även insatser av detta slag bör medräknas vid bestämmandet av antalet årsarbetare och därmed också den del av statsbidraget som räknas per årsarbetare. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Den av utskottet nu förordade ändringen av de i propositionen angivna riktlinjerna för statsbidraget torde inte i nämnvärd grad påverka kostnadsramen. Någon ändring av de för år 1984 angivna bidragsbeloppen är inte erforderlig.

En ytterligare fråga som aktualiseras i sammanhanget är frågan om att i bidragsunderlaget räkna in också sådan personal vid ålderdomshem som utför motsvarande uppgifter som inom den sociala hemhjälpen. Detta är emellertid en förändring som efter vad utskottet inhämtat skulle medföra en kostnadsökning i storleksordningen 500–700 milj. kr. Denna fråga kräver därför ytterligare överväganden. Utskottet återkommer härtil i följande avsnitt.

Statsbidrag till kommunala ålderdomshem

Genom motion 1983/84:16 av Nils Carlshamre m. fl. (m) aktualiseras på nytt den av riksdagen vid många tillfällen diskuterade frågan om statsbidrag till ålderdomshem. Motionärernas yrkande om ett nytt förslag som beaktar bl. a. dessa synpunkter har behandlats under föregående avsnitt (s. 29).

Enligt socialtjänstlagen (1980:620) skall kommunen för äldre människor med behov av särskilt stöd inrätta bostäder med gemensam service (servicehus). De tidigare ålderdomshemmen omfattas av begreppet servicehus, nämligen som bostäder vilka tillgodoser omfattande behov av service och vård.

Strävan har under senare år varit att man successivt skall övergå från den helinackordering som erbjuds vid ålderdomshemmen till ett boende med mer individuellt anpassad service i syfte att differentiera vårdutbudet.

F. n. finns inga regler om statsbidrag för anordnande av servicehus, vare sig i fråga om ålderdomshem (servicehus med helinackordering) eller i fråga om servicehus/servicelägenheter i övrigt för äldre. Beträffande sistnämnda kategori servicehus finns dock skäl att peka på bestämmelserna i bostadsfinansieringsförordningen (1974:946) jämte av bostadsstyrelsen meddelade tillämpningsföreskrifter (BOFS 1982:79 BFF 241). Enligt dessa bestämmelser lämnas bostadslån bl. a. till ny- och ombyggnad av bostadshus. Dessutom kan lån medges för ombyggnad av ålderdomshem till servicehus under förutsättning att lägenheten uppfyller en särskilt angiven nybyggnadsstandard. Däremot får, enligt vad uttryckligen framgår av nämnda föreskrifter, bostadslån inte beviljas till sjukvårdslokaler för sluten eller halvöppen vård eller för ålderdomshem (jfr prop. 1978/79:100, bil. 16 s. 134–135). När det

gäller gränsen mellan bostäder och institutioner gäller bl. a. att självständigt boende skall vara garanterat genom hyreskontrakt av normalt slag för att lån skall beviljas.

Enligt det i propositionen föreslagna statsbidragssystemet för social hemhjälp avser bidraget per årsarbetare personal inom kommunernas sociala hemhjälp, som utför sådant arbete åt äldre och handikappade samt åt barnfamiljer i form av husmorsvikariat och tillfällig barntillsyn. Vidare skall enligt propositionen alltså gälla att hemhjälpen utförs åt personer som har egen bostad. Det sagda innebär att bidraget per årsarbetare inte omfattar personal vid servicehus som motsvarar de tidigare ålderdomshemmen, även om denna personal i vissa avseenden har samma uppgifter som hemvårdare (jfr SoU 1982/83:9 s. 11 och 12). Däremot omfattar det föreslagna bidraget för årsarbetare bl. a. hemvårdare som hjälper äldre och handikappade som bor i servicehus med eget hyreskontrakt.

Utöver bidraget för årsarbetare utgår vidare enligt förslaget ett begränsat bidrag per ålders- och förtidspensionär för att komplettera årsarbetarbidraget med ett friare stöd till verksamheten och därigenom låta kommunerna själva bestämma inriktningen av insatserna.

En utgångspunkt för äldreomsorgen är att äldre människor skall kunna leva ett så normalt, självständigt och aktivt liv som möjligt, varför äldreomsorgen inriktats på att genom olika serviceinsatser underlätta det ordinarie boendet. Vid socialtjänstlagens tillkomst förutsattes att utbudet av service i servicehus skall variera med hänsyn till de boendes individuella behov och att servicehus skall avse olika former av boende med gemensam service. Som nämnts omfattas de tidigare ålderdomshemmen av begreppet servicehus, nämligen som bostäder vilka tillgodoser omfattande behov av service och vård.

Antalet ålderdomshemspplatser i landet minskar stadigt sedan slutet av 1970-talet med 500–800 platser per år; år 1982 minskade antalet platser än mer eller med 891. Antalet ålderdomshem uppgick den 31/12 1982 till 1 095 med totalt 56 536 platser. Antalet serviceanläggningar var 535 med totalt 26 859 lägenheter. För perioden fram till 1987 planeras endast 3 nya ålderdomshem med totalt 119 platser. 3 319 servicelägenheter är under byggnad och ytterligare 10 654 projekteras. Dessutom planeras 70 befintliga ålderdomshem byggas om till servicehus.

Utskottet har tidigare vid ett flertal tillfällen med anledning av olika motionsyrkanden behandlat frågor om finansiering av ålderdomshem, senast i det av riksdagen godkända betänkandet SoU 1982/83:23 (jfr även SoU 1979/80:44, 1981/82:2 och 1982/83:9). Motionsyrkandena har avslagits med hänvisning till pågående översynsarbete.

Utskottet hänvisade till att börja med till att föredragande departementschefen i proposition 1979/80:1 om socialtjänsten uttalade att finansieringsfrågorna för servicehus och ålderdomshem närmare skulle komma att övervägas inom regeringskansliet. Utskottet tillade 1981 att möjligheterna till ekono-

miskt stöd inte bör vara styrande för kommunerna när det gäller att bygga anläggningar för äldreomsorg samt framhöll med skärpa angelägenheten av att de förutskickade övervägandena inom regeringskansliet skulle ske så snart som möjligt. Inom äldreberedningen tillsattes efter dessa uttalanden en arbetsgrupp som skulle överväga olika finansieringsformer både på kapital- och driftskostnadssidan. Enligt vad utskottet inhämtade i samband med riksdagsbehandlingen av 1983/84 års statsbudget var avsikten att arbetsgruppen skulle avge en rapport våren 1983 angående inriktningen av statens finansiella stöd till äldreomsorgen. Meningen var att rapporten skulle ligga till grund för fortsatta överväganden angående utformningen av statsbidragsreglerna för social hemhjälp fr. o. m. 1984. Utskottet uttalade särskilt såväl hösten 1982 som våren 1983 att det ifrågavarande arbetet skulle bedrivas skyndsamt, varvid utskottet i betänkande SoU 1982/83:23 om anslag till omsorg om äldre och handikappade m. m. förutsatte att förslag till nya statsbidragsbestämmelser skulle komma att presenteras i samband med 1984/85 års budgetproposition (s. 7 och 8).

Utskottet konstaterar att frågan om finansieringen av ålderdomshemmen inte berörs i de av regeringen nu föreslagna riktlinjerna för nytt statsbidragssystem för den sociala hemhjälp och att inte heller någon redovisning angående överväganden om finansieringen av ålderdomshem lämnats riksdagen. Utskottet har vidare inhämtat att den i det föregående omnämnda arbetsgruppen inte avgivit den förutskickade rapporten om inriktningen av statens finansiella stöd till äldreomsorgen.

Som framgår av redovisningen ovan (s. 31) minskar antalet platser på ålderdomshem fortlöpande till förmån för lägenheter i servicehus. Detta är sannolikt delvis ett resultat av att statens stöd till äldreomsorgen varit så inriktat på det egna boendet. Det är givetvis en i stor utsträckning positiv utveckling, som gör att fler äldre kan leva ett självständigt och normalt liv. Samtidigt kan det inte förnekas att det finns en grupp äldre, framför allt i de högsta åldersgrupperna, som är i behov av mera omfattande hjälp och tillsyn. Denna grupp ökar successivt som en följd av befolkningsstrukturen. Man kommer därför även i fortsättningen att behöva vissa anläggningar inom äldreomsorgen där helinackordering och löpande tillsyn kan ges på samma sätt som på ålderdomshemmen. Det vore olyckligt om denna grupp av äldre i ökad omfattning skulle behöva tas om hand inom sjukvårdens ram som en följd av att det saknas lämpliga vårdalternativ mellan å ena sidan eget boende och å andra sidan långtidssjukvården. Enligt utskottets mening finns därför skäl att överväga om statens stöd till äldreomsorgen i dessa delar är utformat på ett sätt som främjar en god och varierad vård för de äldre med bästa möjliga utnyttjande av samhällets samlade vårdresurser.

Riksdagen har vidare upprepade gånger på förslag av utskottet uttalat önskemål om en redovisning av finansieringsfrågorna rörande ålderdomshemmen och om regeringens överväganden med anledning därav. Någon sådan har emellertid inte lämnats. Inte heller synes frågan beredas med den

skyndsamhet riksdagen tidigare förutsatt. Mot bakgrund härav anser utskottet att regeringen nu skyndsamt bör presentera ett förslag i syfte att minska den ekonomiska styrningen av den kommunala äldreomsorgen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utveckling av barnomsorgen m. m.

Allmän bakgrund

Nuvarande utbyggnad

Den tidigare socialdemokratiska regeringen träffade år 1975 en överenskommelse med Svenska kommunförbundet om en omfattande utbyggnad av barnomsorgen i daghem och fritidshem, vilken även innefattade förslaget till det nuvarande statsbidragssystemet. Överenskommelsen förelades riksdagen i en särskild proposition. På grundval av detta fastställde riksdagen i april 1976 att 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidshemsplatser skulle börja byggas under femårsperioden 1976–1980. Samtidigt förutsattes en utbyggnad av familjedaghemmen enligt de bedömningar som skulle komma att göras lokalt i kommunerna. Platserna beräknades kunna tas i anspråk under femårsperioden 1977–1981. Riksdagen beslutade samtidigt om en allmän målsättning för utbyggnaden av barnomsorgen som innebar att – utöver den allmänna förskolan – alla barn till förvärvsarbetande och studerande föräldrar samt barn med behov av särskilt stöd skulle kunna beredas plats inom den kommunala barnomsorgen inom en tioårsperiod. Denna målsättning avsåg även fritidsverksamhet för barn i skolåldern.

Den planerade utbyggnaden under planperioden 1976–1980 har inte kunnat genomföras. Socialstyrelsen har gjort en sammanställning av kommunernas barnomsorgsplaner 1982–1986. Enligt 1982 års planer har 67 100 nya daghemsplatser tagits i bruk under den aktuella tidsperioden. Trots att detta innebär nära nog en fördubbling av antalet platser sedan 1976, är det ändå en nedskärning av föregående års planer med 5 600 platser (7,7 %), dvs. 32 900 (33 %) färre platser än riksdagen förutsatte. När det gäller utbyggnaden av fritidshemmen, där det 1976 fanns 24 500 platser, hade enligt 1982 års planer 25 900 nya platser inrättats. Det innebär en nedskärning med 8 000 platser (23,6 %) i förhållande till föregående års planer och 24 100 (48 %) färre platser än enligt riksdagens utbyggnadsmål. När det gäller antalet 0–12-åringar i familjedaghem har dessa ökat från 67 600 år 1975 till 126 800 år 1981.

På förslag av den dåvarande regeringen beslutade riksdagen hösten 1981 om ett ändrat statsbidragssystem för barnomsorgen (prop. 1980/81:205, SoU 1981/82:1, rskr 38). Det nya bidragssystemet skulle träda i kraft den 1 januari 1983. Hösten 1982 upphävde riksdagen i enlighet med den nuvarande regeringens förslag sitt tidigare beslut (prop. 1982/83:55, SoU 12, rskr 100). I samband med att utskottet hösten 1981 behandlade statsbidragsreglerna

förordade utskottet att det skulle utarbetas en plan för den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen fram till full behovstäckning. Som hjälpmedel härvidlag borde en ny barnomsorgsundersökning utföras av statistiska centralbyrån (SoU 1981/82:1 s. 9–10). Riksdagen gav som sin mening regeringen till känna vad utskottet anfört (rskr 38).

Statistiska centralbyrån har på uppdrag av socialdepartementet i enlighet med riksdagens beslut genomfört den begärda efterfrågeundersökningen vårvintern 1982/83. Undersökningen visar bl. a. att våren 1983 hade av de drygt 653 000 0–6-åringarna 38 % eller 248 000 plats inom den kommunala barnomsorgen. 149 000 barn hade daghemsplats, 98 000 hade familjedaghemsplats och 2 000 barn hade annan form av kommunal barnomsorg. Nya platser efterfrågades för 88 000 (14 %), varav drygt 60 000 i daghem, knappt 27 000 i familjedaghem och knappt 1 000 i annan form av kommunal omsorg. Av de barn som efterfrågade nya platser behövde 58 % tillsyn 25 timmar eller mer per vecka. Efterfrågan på nya platser har minskat jämfört med den föregående undersökningen som genomfördes år 1980, då 137 000 nya platser efterfrågades. Av gruppen yngre skolbarn hade 97 000 eller 22 % av samtliga 438 000 7–10-åringar plats inom den kommunala barnomsorgen våren 1983. Nya platser efterfrågades för 27 000 barn (6 %) varav knappt 24 000 i fritidshem, drygt 3 000 i familjedaghem och drygt 400 platser i annan form av kommunal barnomsorg.

I den nu aktuella propositionen uppges (s. 4) att det inom socialdepartementet påbörjats ett arbete som bl. a. gäller utbyggnaden av barnomsorgen. Arbetet kommer att ske i samverkan med bl. a. Svenska kommunförbundet och berörda fackliga organisationer (se vidare nedan s. 35).

Målsättning och riktlinjer

Då utskottet behandlade den tidigare nämnda proposition 1980/81:205 om förenklade statliga regler inom barnomsorgen hade utskottet att ta ställning till flera motioner med krav som bl. a. syftade till mera preciserade målsättningar för barnomsorgsverksamheten. Utskottet ansåg liksom motionärerna att det var nödvändigt att personalen i förskolor och inom barnomsorgen i övrigt fick en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klarare riktlinjer för vilket innehåll verksamheten skulle ha. Utskottet angav vissa vägar för hur detta resultat skulle nås (SoU 1981/82:1 s. 16). Bl. a. borde socialstyrelsen fortsätta och intensifiera förskolans målsättning och innehåll för kommunerna. Vidare borde riksdagen få en redovisning för planerna då det gällde det fortsatta arbetet på att ge kommunerna och personalen stöd och vägledning rörande barnomsorgsverksamheten. Regeringen borde också ge en översiktlig redovisning för den forsknings- och försöksverksamhet som i första hand socialstyrelsen bedrivit på barnomsorgsområdet och för de resultat som därvid kommit fram och som var av betydelse för att uppnå de i lagstiftningen angivna målen. Vad utskottet

anfört om viss redovisning för riksdagen rörande målsättning och riktlinjer m. m. för barnomsorgsverksamheten gav riksdagen som sin mening regeringen till känna (rskr 38).

Regeringen gav med anledning av riksdagens beslut socialstyrelsen i uppdrag att

1. i samråd med Svenska kommunförbundet sammanställa erfarenheter och finna modeller för verksamheten inom hela barnomsorgen som är anpassade till morgondagens behov av en god barnomsorg (prop. 1980/81:205 s. 6),
2. redovisa sina planer då det gäller det fortsatta arbetet på att ge kommunerna och personalen stöd och vägledning rörande barnomsorgsverksamheten. Redovisningen borde innehålla en utförlig tidsplan (SoU 1981/82:1 s. 16),
3. översiktligt redovisa den forsknings- och försöksverksamhet som socialstyrelsen bedrivit på barnomsorgsområdet. Redovisningen skulle även innehålla en plan för fortsatt forsknings- och försöksverksamhet (SoU 1981/82:1 s. 16),
4. göra en översyn av anvisningarna för behovsberäkningarna i fråga om förskole- och fritidshemsplatser (SoU 1981/82:1 s. 10).

Uppdraget under 2. redovisades för riksdagen hösten 1982, se regeringens skrivelse 1982/83:34, behandlad av socialutskottet i betänkandet SoU 1982/83:12. Uppdraget under 3. redovisas för riksdagen nu i höst i regeringens skrivelse 1983/84:11. De övriga uppgifterna 1. och 4. planerar socialstyrelsen att fullfölja under budgetåret 1983/84.

I den nyssnämnda regeringsskrivelsen uppges bl. a. att socialstyrelsen är i färd med att utarbeta ett *pedagogiskt program* för förskolan. Det pedagogiska programmet är avsett att bidra till en jämnare kvalitativ utveckling av förskolans inre verksamhet genom att bilda en ram för planeringen och utformningen av verksamheten. Med utgångspunkt i det pedagogiska programmet bör sedan socialnämnderna i landets kommuner utarbeta lokala riktlinjer för den pedagogiska verksamheten. Det pedagogiska programmet färdigställs inom kort. Här kan vidare nämnas att socialstyrelsen nyligen påbörjat ett pedagogiskt program även för fritidshemmen.

Den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen

I propositionen omtalas att det inom socialdepartementet har påbörjats ett arbete som berör barnomsorgens utveckling under 1980-talet i kvantitativt och kvalitativt avseende (s. 4).

I *motion 1983/84:14 av Gerd Engman m. fl. (s)* hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en ny utbyggnadsplan för barnomsorgen. Motionärerna hänvisar till vad som sägs i propositionen om det arbete som påbörjats inom socialdepartementet och anför att detta arbete inte är tillräckligt. Trots de föreslagna nya reglerna

kommer det att finnas ett stort antal barn som inte inom en snar framtid kommer att få sitt behov av barnomsorg tillgodosett. Motionärerna ser det därför som utomordentligt viktigt att regeringen snarast framlägger en plan, där man tillsammans med Svenska kommunförbundet ger uttryck för en ambitionsnivå vad gäller kvantiteten på den årliga utbyggnaden av barnomsorgen fram till full behovstäckning.

Av redovisningen ovan (s. 34) framgår att socialutskottet hösten 1981 förordade att regeringen skulle få i uppdrag att utarbeta en plan för den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen fram till full behovstäckning. Planen, som också borde innefatta en bedömning av personalbehov och erforderliga utbildningsinsatser liksom en värdering av olika instrument för att säkerställa att målet nåddes, borde tas fram efter överläggningar med Svenska kommunförbundet och föreläggas riksdagen snarast möjligt. Som hjälpmedel borde användas resultatet av en ny barnomsorgsundersökning utförd av statistiska centralbyrån (SoU 1981/82:1 s. 9–10). Riksdagen gav regeringen till känna vad utskottet anfört. I enlighet med riksdagens beslut genomförde SCB den begärda efterfrågeundersökningen vårvintern 1982/83 (se även ovan s. 34). Den nuvarande socialministern uttalade i proposition 1982/83:55 om upphävande av beslutet om karensdagar, m. m. att i enlighet med riksdagens beslut arbetet med en utbyggnadsplan för barnomsorgen skulle komma att fortsätta och att han efter överläggningar med Svenska kommunförbundet avsåg att återkomma till regeringen med förslag om proposition till riksdagen.

Utskottet anser liksom motionärerna att det är utomordentligt viktigt att en plan för den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen snarast utarbetas. Mot bakgrund av vad riksdagen uttalade hösten 1981 är det otillfredsställande att arbetet med en sådan plan inte fortskridit längre. Regeringen bör därför med förtur slutföra arbetet med den av riksdagen begärda utbyggnadsplanen så att den kan framläggas för riksdagen under innevarande riksmöte. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I *motion 1982/83:743 av Lars Werner m. fl. (vpk)* föreslås att riksdagen uttalar att utbyggnaden av samhällets barnomsorg bör ske i form av daghem och fritidshem och att familjedaghemmen därvid på sikt endast bör utgöra ett komplement för barn i speciella situationer (*yrkande 2*). Motionärerna anser att den bästa omsorgsformen för de allra flesta förskole- och skolbarn är daghem och fritidshem och att de familjedaghemspplatser som nu finns på sikt bör ersättas av en kollektiv barnomsorg. De kvinnor som arbetar som dagmammor bör erbjudas utbildning för att sedan arbeta i den kollektiva barnomsorgen, anser motionärerna.

I anslutning till den ovannämnda barnomsorgspropositionen hösten 1981 behandlades ett med det nu aktuella yrkandet i motion 1982/83:743 identiskt motionsyrkande från vänsterpartiet kommunisterna.

I barnomsorgspropositionen anförde dåvarande socialministern vissa synpunkter på familjedaghemmen (s. 12). Hon uttalade att de utgjorde ett

värdefullt komplement till daghem och fritidshem samt angav vissa situationer, där enligt hennes mening familjedaghemmet kunde vara att föredra framför dag- eller fritidshem, exempelvis i glesbygdsområden med långa reseavstånd till dag- eller fritidshem. Efter att ha redovisat socialministerns uttalanden avstyrkte utskottet motionsyrkandet och anförde (SoU 1981/82:1 s. 12).

Enligt utskottets mening kan det finnas situationer där det är lika lämpligt eller lämpligare att placera ett barn i familjedaghem som i daghem eller fritidshem. Med hänsyn till den frihet som kommunerna har och även i fortsättningen bör ha att organisera barnomsorgen är det emellertid inte påkallat med något särskilt riksdagsuttalande om familjedaghemmens framtida ställning.

Även i en motion i anslutning till budgetpropositionen våren 1982 framställde vänsterpartiet kommunisterna motsvarande yrkande. Utskottet vidhöll sin ovan angivna inställning och avstyrkte motionsyrkandet (SoU 1981/82:41).

I den nu aktuella propositionen (s. 8) framhålls vikten av att kvalitetsfrågorna uppmärksammas även i familjedaghemmen. Som exempel på en kvalitetshöjande åtgärd anges inrättandet av öppna förskolor, där dagbarnvårdarna antingen i egna grupper eller tillsammans med hemarbetande föräldrar och deras barn kan träffas och delta i olika verksamheter.

Utskottet vill understryka socialministerns uttalande om vikten av att uppmärksamma kvalitetsfrågorna även i familjedaghemmen.

Utskottet finner i övrigt inte skäl att ompröva sitt tidigare ställningstagande, dvs. att det med hänsyn till kommunernas frihet att organisera barnomsorgen inte är påkallat med något riksdagens uttalande om familjedaghemmens framtida ställning. Motion 1982/83:743 yrkande 2 avstyrks således.

I samma motion föreslås vidare att riksdagen uttalar att målsättningen bör vara att alla barn upp till tolv år skall kunna beredas plats i samhällets barnomsorg, vilket också bör vara riktmärke för regeringens aviserade överläggningar med Svenska kommunförbundet (*yrkande 1*).

I ett motionsyrkande från vänsterpartiet kommunisterna i anslutning till den ovannämnda propositionen om förenklade regler inom barnomsorgen föreslogs, i likhet med i den nu aktuella motionen, att riksdagen borde uttala att målsättningen borde vara att alla barn i åldern 0,5–12 år skulle kunna beredas plats i samhällets barnomsorg. Utskottet fann då inte anledning till omprövning av målsättningen enligt 1976 års riksdagsbeslut – nämligen att alla barn till förvärvsarbetande och studerande föräldrar samt barn med behov av särskilt stöd skulle kunna beredas plats inom den kommunala barnomsorgen – och avstyrkte därför motionen (SoU 1981/82:1 s. 7).

Utskottet anser inte att riksdagen har anledning att ändra sin inställning i denna fråga. Utskottet avstyrker därför motion 1982/83:743 i denna del (*yrkande 1*).

I motion 1982/83:686 av Ola Ullsten m. fl. (fp) föreslås att allmän deltidsförskola på sikt införs för alla barn från tre års ålder (*yrkande 1 b*).

Enligt socialtjänstlagen (1980:620) skall barn anvisas plats i förskola fr. o. m. höstterminen det år då barnet fyller sex år. Sådan förskola – daghem eller deltidsgrupp – skall omfatta minst 525 timmar om året. I glesbygd kan den allmänna förskolan delas upp på två år och skall då omfatta sammanlagt minst 700 timmar. Förskolebarn med behov av särskilt stöd (t. ex. handikappade barn, vissa invandrarbarn samt barn som av språkliga eller sociala skäl behöver stöd) skall erbjudas plats i förskola tidigare än vid sex års ålder. Verksamheten i deltidsförskola omfattar i regel tre timmar per barn och dag.

Den allmänna förskolan för sexåringar omfattas inte av statsbidragsgivningen. I den nu aktuella propositionen anförts följande som skäl för att inte heller i fortsättningen låta sexåringförskolan bli statsbidragsberättigad (s. 5).

I debatten om statsbidragen till barnomsorgen har ibland föreslagits att också deltidsförskolan för sexåringar borde omfattas av statsbidragsgivningen. Jag vill emellertid erinra om att statsbidraget till barnomsorgen är avsett att underlätta för kommunerna att bygga ut en verksamhet som inte motsvarar den efterfrågan som finns. Något sådant motiv finns inte när det gäller den allmänna förskolan. Alla sexåringar erbjuds i dag plats i deltidsgrupp eller daghem. Att låta deltidsförskolan bli statsbidragsberättigad skulle i stället göra statsbidragssystemet mera svåröverskådligt och dessutom medföra tveksamma omfördelningseffekter mellan kommunerna. Jag vill vidare erinra om att sexåringarnas rätt till deltagande i förskolans verksamhet regleras genom lagstiftning, som innebär att alla sexåringar har rätt till en plats i deltidsförskola. När denna tillkom var man överens mellan staten och kommunerna om att deltidsförskolans verksamhet inte skulle bli statsbidragsberättigad.

Den allmänna förskolan infördes genom att förskolelagen antogs (prop. 1973:136, SoU 1973:30, rskr 372). Till grund för lagförslaget låg Barnstugeutredningens betänkande Förskolan del 1 och 2 (SOU 1972:26 och 27). Som motiv till införandet av en allmän förskola angavs barnens behov av kamratkontakter och kontakt med olika samhällsgrupper (prop. s. 61). Vidare framhölls de första levnadsårens avgörande betydelse för barnens utveckling i såväl socialt, känslomässigt, motoriskt som intellektuellt hänseende. Mot bakgrund av den i vårt land relativt sena skolstarten var det, enligt socialministerns mening, viktigt att samhället genom olika insatser gav familjen stöd och hjälp under dessa faser av barnens utveckling. Utskottet anslöt sig härtill (betänkandet s. 15) samt framhöll särskilt den betydelse det har för alla barn att i ett tidigt skede komma i kontakt med barn från andra samhällsmiljöer än den egna.

Det kan här nämnas att barnstugeutredningen ansåg att ett senare steg i utbyggnadsplaneringen borde vara att förverkliga en tvåårig förskola för alla barn (Förskolan del 2 s. 264).

Som framhålls i den nu aktuella propositionen (s. 3) måste i en för landet

svår ekonomisk tid även ett högt prioriterat område som barnomsorgen anpassas till de ramar som samhällsekonomin ger. I ett läge då det måste gälla att mer effektivt utnyttja redan befintliga resurser kan det därför, enligt utskottets mening, inte komma i fråga att ålägga kommunerna att bygga ut den allmänna förskolan, även om det i och för sig kan finnas skäl som talar för en sådan utbyggnad. Utskottet vill emellertid tillägga att utöver de barn som har plats i daghem och familjedaghem ett stort antal barn också har tillgång till öppna förskolor. Utskottet avstyrker således motion 1982/83:686 i här aktuell del (yrkande 1 b).

Barnomsorg på obekväm arbetstid

I motion 1982/83:737 av Gunnar Nilsson i Stockholm m. fl. (s) hemställs att riksdagen begär att regeringen i kommunala överläggningar om en ny utbyggnadsplan för barnomsorgen tar upp frågan om barnomsorg på obekväma arbetstider (yrkande 1). I samma motion hemställs vidare att regeringen genom socialstyrelsen kontinuerligt följer upp frågan om barnomsorg på obekväma arbetstider i den kommunala barnomsorgsplaneringen (yrkande 2). Motionärerna menar att de flesta kommuner skjutit ifrån sig problemet med barnomsorg på obekväm arbetstid och i regel inte ens undersökt hur de föräldrar som arbetar obekväm arbetstid i dag löser barnomsorgen.

En försöksverksamhet med barnomsorg på obekväm arbetstid – tidiga morgnar, kvällar, nätter samt lördagar och söndagar – har bedrivits i Luleå och Surahammar. Utskottet har tidigare ställt sig positivt till att sådan försöksverksamhet skulle bedrivas (SoU 1976/77:25). När det gäller omsorgsformen som sådan har utskottet uttalat bl. a. följande (betänkandet s. 17).

Utskottet vill emellertid starkt framhålla att det är nödvändigt att arbetslivet anpassas efter barns och föräldrars behov, vilket också i olika sammanhang framhållits både från arbetstagarnas och arbetsgivarnas organisationer. Från den synpunkten är det ökande skiftarbetet oroande. Anpassningen av arbetslivet är emellertid ett arbete på längre sikt. Med hänsyn till de krav som vissa samhällsfunktioner, bl. a. vårdsektorn, ställer torde, som framhålls i motionen, målet inte heller kunna nås för alla yrkeskategorier. Vissa industrier är också av en sådan karaktär att långa utnyttjandetider i det närmaste är en nödvändighet. Mot denna bakgrund framstår det som nödvändigt att så snart som möjligt få till stånd kommunal barnomsorg på obekväm arbetstid.

Försöksverksamheten med barnomsorg på obekväm arbetstid har nu utvärderats och har i huvudsak givit ett positivt resultat.

I en socialdemokratisk motion till riksmötet 1981/82 med delvis samma innehåll som den nu aktuella motionen 1982/83:737 ville motionärerna att behovet av barnomsorg på obekväm arbetstid skulle redovisas i barnomsorgsplanerna. Redovisningen borde ske i samarbete med Svenska kommun-

förbundet och efter kontakt med de anställdas huvudorganisationer. Vid besvarandet av motionen erinrade utskottet (SoU 1981/82:41 s. 14) om att efterfrågan på kommunal barnomsorg på obekväm arbetstid kartlagts i 1980 års barnomsorgsundersökning. Enligt utskottets uppfattning var det självklart att motsvarande kartläggning skulle komma att göras även i den kommande barnomsorgsundersökningen. Huruvida kommunerna också årligen skulle redovisa det aktuella behovet av barnomsorg på obekväm arbetstid var en fråga om i första hand fick prövas av socialstyrelsen, fortsatte utskottet, och påpekade att det i sammanhanget måste beaktas hur betungande uppgiftsinsamlingen på området var för kommunerna. Utskottet ansåg att motionsyrkandet därmed besvarats.

I samband med att landets kommuner redovisat sina barnomsorgsplaner till socialstyrelsen har de av socialstyrelsen i enkäter de tre senaste planeringsomgångarna tillfrågats om de genomfört undersökningar av behovet av barnomsorg på obekväm arbetstid. Erfarenheterna härav redovisas i socialstyrelsens skrift "Barnomsorgsplanering 1982:3". Planeringsperioden 1979–1983 hade 62 kommuner genomfört sådana undersökningar, perioden 1980–1984 73 kommuner och perioden 1981–1985 26 kommuner.

Den ovannämnda barnomsorgsundersökningen 1982/83 (se s. 34) har kartlagt bl. a. efterfrågan på kommunal barnomsorg på obekväm arbetstid. Undersökningen visar att omsorg på obekväm arbetstid efterfrågades för 34 000 (10 %) av de förskolebarn för vilka man efterfrågade kommunal barnomsorg under våren 1983. 19 000 barn behövde omsorg på kvällstid, 13 000 behövde omsorg tidigt på morgonen, 15 000 på dagtid lördagar och/eller söndagar och 5 000 behövde omsorg nattetid.

Den arbetsgrupp inom socialdepartementet som bl. a. skall se över utbyggnadsbehovet (se ovan s. 34) kommer enligt vad utskottet inhämtat att beakta den efterfrågan på barnomsorg på obekväm arbetstid som barnomsorgsundersökningen påvisat.

Den senaste barnomsorgsundersökningen visar alltså att 34 000 barn är i behov av barnomsorg på obekväm arbetstid. Undersökningens resultat understryker det utskottet tidigare uttalat om nödvändigheten av att så snart som möjligt få till stånd kommunal barnomsorg på obekväm arbetstid. Som nyss nämnts kommer den nyligen tillsatta arbetsgruppen inom socialdepartementet att beakta efterfrågan av barnomsorg på obekväm arbetstid vid arbetet med den nya utbyggnadsplanen. Utskottet anser därför inte att det är påkallat med någon riksdagens åtgärd i anledning av motion 1982/83:737 yrkande 1.

Vad beträffar uppföljning av frågan om barnomsorg på obekväm arbetstid i den kommunala barnomsorgsplaneringen vill utskottet hänvisa till vad utskottet anförde med anledning av motsvarande yrkande vid riksmötet 1981/82 (se ovan). Motionen avstyrks således även i denna del (yrkande 2).

Personalutbildning m. m.

I motion 1982/83:1614 av Inga Lantz m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag som innebär att regler för allmän behörighet för personal inom barnomsorgen införs (yrkande 1). Som en följd av detta yrkande hemställer motionärerna vidare att redan anställd personal som saknar formell behörighet bereds möjlighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet (yrkande 2). Utbyggnaden av barnomsorgen får inte bara ske kvantitativt utan måste också innebära kvalitativa förbättringar, anser motionärerna och menar att detta förutsätter bättre utbildad personal. Motionärerna hemställer slutligen att riksdagen uttalar att personalen inom barnomsorgen genom kommunens försorg bör beredas möjlighet till fortbildning motsvarande 30 timmar per år (yrkande 3).

I motion 1982/83:743 av Lars Werner m. fl. (vpk) framförs åsikten att det endast skall finnas en personalkategori i arbetet med barnen inom förskolan. Nuvarande uppdelning i barnskötare med huvudsaklig inriktning på spädbarnen och förskollärare för de äldre förskolebarnen grundar sig på en konstlad och föråldrad inställning, anser motionärerna. Barnskötarna har lägre lön och annan facklig tillhörighet än förskollärarna, anför man vidare, och detta är enligt motionärernas uppfattning ett förhållande som försvårar ett bra samarbete mellan personalgrupperna. Motionärerna föreslår att riksdagen uttalar att uppdelningen i barnskötare- och förskollärartjänster på sikt bör avskaffas och ersättas av en tjänsteform benämnd förskollärare (yrkande 7).

Som framgått ovan (s. 00) redovisades i regeringens skrivelse 1982/83:34 om socialstyrelsens fortsatta arbete med innehållet i barnomsorgen bl. a. de olika åtgärder som socialstyrelsen avser att vidta då det gäller att ge kommunerna och personalen stöd och vägledning. Till grund för skrivelsen låg socialstyrelsens rapport "Utvecklingsplan för barnomsorgen". Skrivelsen behandlades av utskottet i betänkandet SoU 1982/83:12. På förslag av utskottet föranledde skrivelsen inte någon riksdagens åtgärd. Beträffande personalen inom barnomsorgen framhöll socialstyrelsen i den nämnda rapporten att det var angeläget med en enhetlig yrkeskår och menade att alla anställda borde ha en likvärdig grundutbildning. De barnskötare som fanns inom verksamheten borde därför enligt socialstyrelsen få vidareutbildning. Socialstyrelsen föreslog vidare en översyn av både grund- och vidareutbildningen. Socialstyrelsen ansåg att den kraftiga utbyggnaden av förskolan och därmed också av utbildningarna under 1970-talet medfört vissa brister i yrkeskunskaperna. Bl. a. mot bakgrund härav fanns det enligt socialstyrelsen starka skäl att göra en kraftig satsning på fortbildning för barnomsorgens personal under 1980-talet. I regeringsskrivelsen anmälades (s. 17) att en särskild arbetsgrupp tillsatts för att i enlighet med riksdagens beslut (SoU 1981/82:1, rskr 38) göra en bedömning av erforderliga utbildningsinsatser i nära anslutning till framtagandet av en ny utbyggnadsplan för barnomsorgen. Detta arbete borde enligt dåvarande socialministern avvaktas innan ställning

togs till eventuella förändringar av utbildningsinsatserna.

Den här nämnda arbetsgruppen är numera avvecklad. Den avses bli ersatt av den arbetsgrupp som enligt vad som förutskickas i den nu aktuella propositionen (s. 4) skall arbeta med barnomsorgens utveckling under 1980-talet i kvantitativt och kvalitativt avseende. Denna nya arbetsgrupp kommer enligt vad utskottet inhämtat även att uppmärksamma frågor om personalens utbildning.

Regeringen har vidare i oktober 1983 lämnat ett särskilt uppdrag till universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att utreda frågan om förändringar i fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna och komma in med de förslag som utredningen föranleder. I den till uppdraget fogade promemorian tas bl. a. upp frågor om hur utbildningarna bör anpassas till en fastare struktur och ökad målinriktning i fritidshemmets och förskolans verksamheter. Vidare berörs olika frågor om samverkan mellan olika utbildningar m. m.

Utskottet har under tidigare riksmöten behandlat motionsyrkanden från vänsterpartiet kommunisterna rörande regler för allmän behörighet för personal inom barnomsorgen, möjlighet för personal utan formell behörighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet samt avskaffande av uppdelningen i barnskötar- och förskollärartjänster. Yrkandena motsvaras i tur och ordning av de nu aktuella yrkandena i motion 1982/83:1614 yrkande 1 och 2, och motion 1982/83:743 yrkande 7. Motionsyrkandena rörande behörighet m. m. avstyrktes av utskottet enligt följande (SoU 1981/82:1 s. 23).

Utskottet anser i likhet med vad som kommer till uttryck i propositionen att det är utomordentligt viktigt att det finns personal inom barnomsorgen som är utbildad för uppgiften. Den som arbetat länge inom området men som saknar formell utbildning kan ha goda förutsättningar för att på ett bra sätt svara för uppgifter inom barnomsorgen, och han eller hon kan tillföra verksamheten erfarenheter som är av stort värde. Detta gäller inte minst i fall där på en avdelning också arbetar personal som har en adekvat utbildning men som saknar någon längre tids yrkeserfarenhet. Tillgången på personal med lång erfarenhet av arbetet vid förskolor och fritidshem kan emellertid inte ersätta behovet av personal som är utbildad för området. Utskottet vill därför framhålla angelägenheten av att det vid förskolor och fritidshem anställs personal som genomgått utbildning till förskollärare, fritidspedagog eller barnskötare och att personal som redan är anställd bereds möjlighet att genomgå sådan utbildning. Av en av socialstyrelsen nyligen publicerad rapport framgår att tillgången på utbildad personal successivt ökar och på sikt beräknas bli mycket god. Detta underlättar möjligheterna för kommunerna att anställa sådan personal. Utskottet utgår från att kommunerna tar till vara de sålunda ökande möjligheterna att stärka barnomsorgens kvalitet. Det skulle strida mot det synsätt på kommunernas frihet då det gäller att ordna barnomsorgen som utskottet inledningsvis anslutit sig till, om riksdagen fattade beslut om särskilda behörighetsregler för rätt att inneha tjänst inom barnomsorgen eller om att viss andel av personalen skulle ha genomgått visst slag av utbildning.

När det gäller motionskravet på möjligheten för personal utan formell

kompetens att genomgå utbildning med bevarad lön har utskottet, med hänvisning till tidigare uttalanden av utbildningsutskottet, framhållit att frågan om löneförmånerna för kommunalt anställd personal är en förhandlingsfråga (betänkandet s. 24). Yrkandet angående avskaffandet av uppdelningen i barnskötar- och förskollärartjänster har avstyrkts av utskottet med hänvisning till att utskottet inte ansett det motiverat att göra något uttalande om vilka tjänster kommunerna bör inrätta inom barnomsorgen (betänkandet s. 25). I betänkande SoU 1981/82:41 avstyrkte utskottet motsvarande yrkanden under hänvisning till sina i det förstnämnda betänkandet framförda synpunkter.

I detta sammanhang kan nämnas att vänsterpartiet kommunisterna i en annan motion våren 1983, motion 1982/83:1613, framställt yrkanden angående utbildningen för personalen inom barnomsorgen. Yrkandena gick ut på att inga nedskärningar av utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger borde ske, att utbildningsanslaget borde höjas, att utbildningskapaciteten borde anpassas till den fortsatta utbyggnaden samt att riksdagen hos regeringen borde begära förslag till en enhetlig utbildning för all personal inom barnomsorgen. Utbildningsutskottet avstyrkte yrkandena (UbU 1982/83:27). När det gäller det sistnämnda yrkandet hänvisade utbildningsutskottet bl. a. till att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) påbörjat en revidering av samtliga utbildningsplaner för allmänna utbildningslinjer och att därvid även utbildningsplanerna för förskollärlinjen och fritidspedagoglinjen skulle komma att ses över (betänkandet s.11). Riksdagen följde utskottet.

I motion 1982/83:1614 yrkande 3 hemställs också att personalen genom kommunens försorg bereds möjlighet till fortbildning motsvarande 30 timmar per år. Ett liknande yrkande behandlades av utskottet våren 1982 och avstyrktes med följande motivering (SoU 1981/82:41, s. 17).

Utskottet har i olika sammanhang uttalat sig om vikten av att barnomsorgspersonalen får möjlighet till fortbildning. Socialstyrelsen ägnar också stor uppmärksamhet åt frågan. I detta hänseende bör särskilt nämnas att kommunerna skall redovisa till socialstyrelsen vilken fortbildning som förekommit i kommunerna (se skriften Barnomsorgsplanering 1982:s.14). Lika lite som utskottet kan förorda att särskilda behörighetskrav uppställs kan utskottet emellertid tillstyrka att kommunerna skulle åläggas att ge personalen fortbildning av viss omfattning.

Riksdagen följde utskottet.

Av UHÄ:s anslagsframställning för budgetåret 1984/85 framgår att UHÄ delar socialstyrelsens uppfattning att vidareutbildningsmöjligheterna för barnomsorgspersonalen bör utökas. Enligt UHÄ bör påbyggnadslinjer inrättas för att tillförsäkra dels att utbildningarna blir mer enhetliga, dels att de får en rimlig dimensionering och spridning över landet. UHÄ hemställer därför att en påbyggnadslinje för barnomsorgspersonal, 20 poäng, inrättas per den 1 juli 1984.

Utskottet har vidare erfarit att socialstyrelsen i det pedagogiska program-

met för förskolan (se ovan, s. 35) kommer att ta upp fortbildningen och dess betydelse för utvecklingen av förskolans kvalitet.

Det utskottet anförde vid riksmötet 1981/82 om regler för allmän behörighet för personal inom barnomsorgen och möjlighet för personal utan formell behörighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet äger fortfarande giltighet. Med hänvisning till den motivering utskottet redovisade i betänkande SoU 1981/82:1 samt till det inledda arbetet med en översyn av barnomsorgsutbildningen avstyrker utskottet motion 1982/83:1614 yrkandena 1 och 2. Motion 1982/83:743 yrkande 7 avstyrks med hänsyn till att det bör ankomma på vederbörande kommun att avgöra vilka typer av tjänster som bör inrättas inom barnomsorgen.

När det gäller fortbildningen vill utskottet här åter understryka vad utskottet tidigare uttalat om vikten av att barnomsorgspersonalen får möjlighet till fortbildning. Utskottet vill även hänvisa till vad socialstyrelsen och UHÄ uttalat om en utökning av vidareutbildningsmöjligheterna. I sammanhanget kan erinras om att det i propositionen föreslås att det inom ramen för statsbidraget till barnomsorgen årligen avsätts 30 milj. kr. för lokalt utvecklings- och förnyelsearbete inom barnomsorgen. Inte heller nu kan utskottet emellertid tillstyrka att kommunerna skulle åläggas att ge personalen fortbildning av viss omfattning. Utskottet avstyrker därför motion 1982/83:1614 även i denna del (yrkande 3).

Rekryteringen av män till barnomsorgen

I motion 1982/83:686 av Ola Ullsten m. fl. (fp) begärs åtgärder för att bryta den sneda könsfördelningen bland förskolans personal (yrkande 1 c). Enligt motionärerna bör förskolan motverka traditionella könsroller och detta kräver bl. a. att fler män arbetar inom barnomsorgen. En ökad andel män som arbetar med barn i förskola och på lågstadium markerar att män har samma ansvar för barn som kvinnor. Barn behöver både kvinnliga och manliga förebilder för sin identitetsutveckling. Motionärerna påtalar också de kommunala arbetsgivarnas ansvar för att förbättra balansen mellan kvinnor och män på arbetsplatserna.

Vid slutet av år 1979 uppgick andelen manlig personal i daghem till knappt 4 procent. År 1982 var 7 procent män. Riksrevisionsverket uttalade i sin revisionsrapport år 1980 "Statlig styrning av samhällets barnomsorg 2: Personal och utbildning" att den låga andelen män bland personalen inom barnomsorgen var otillfredsställande och att utvecklingen på kort och lång sikt borde följas av socialstyrelsen. I propositionen 1980/81:205 om förenklade statliga regler inom barnomsorgen betonade dåvarande socialministern det angelägna i att åstadkomma en jämnare fördelning mellan män och kvinnor bland den personal som var anställd i daghem och fritidshem. Hon ansåg dock att frågan om att öka andelen män i utbildningen främst ankom på skolöverstyrelsen. Hon erinrade vidare om att riksdagen, efter förslag i 1980 års budgetproposition (prop. 1979/80:100, bilaga 12), fattat beslut om att den

form av könskvotering som sedan år 1971 förekommit vid antagningen till förskolläraryrket borde upphöra redan inför läsåret 1980/81. Motivet härför var att den positiva särbehandlingen av män visat sig ha endast en marginell effekt för männens intresse att söka till utbildningen.

Socialutskottet behandlade hösten 1978 ett motionsyrkande från folkpartiet med delvis samma innehåll som den nu aktuella motionen 1982/83:686 yrkande 1 c. Yrkandet gick bl. a. ut på att öka antalet män bland förskolans personal. Utskottet ansåg det inte erforderligt med någon riksdagens åtgärd i anledning av motionen utan hänvisade till att jämställdhetskommittén då höll på att göra en slutlig utvärdering av försöksverksamheten med könskvotering till förskolläraryrket samt att kommittén skulle överlämna förslag till åtgärder för att få fler män till förskolläraryrket och fritidspedagogutbildning till regeringen i början av 1979 (SoU 1978/79:1 s. 20)

I den nya läroplanen för grundskolan, Lgr 80, har föreskrivits att skolan skall verka för att eleverna i den praktiska arbetslivsorienteringen (PRAO) ges inblick i arbetslivsområden dominerade av det motsatta könet. Även då det gäller studie- och yrkesorienteringen (SYO) skall skolan enligt läroplanen verka för jämställdhet och stimulera eleverna att välja yrke oberoende av traditionella könsrolls föreställningar.

Det kommunala medbestämmandeavtalet (MBA-KL) innehåller ett kapitel om jämställdhet mellan kvinnor och män. Enligt avtalets 14 § är den kommunala arbetsgivaren skyldig att aktivt främja jämställdhet i sin verksamhet. Avtalet ger vidare möjlighet till positiv särbehandling av det underrepresenterade könet i samband med rekrytering och utbildning.

Enligt uppgift har Svenska kommunförbundet agerat på olika sätt för att göra kommunerna medvetna om avtalets innebörd i jämställdhetskänseende och om fördelarna med en jämnare könsfördelning. Kommunförbundet har bl. a. till alla kommuner förmedlat de olika lösningar för att få det underrepresenterade könet att söka arbeten med överrepresentation av det andra könet som en del kommuner använt sig av, t. ex.

- SSA-råden (de lokala planeringsråden) sänder ut personer som arbetar i yrken dominerade av det motsatta könet till skolorna för att berätta om sin arbetssituation
- kommunen ordnar veckolånga yrkesbyten mellan typiskt manliga och typiskt kvinnliga arbetsplatser
- Stockholms kommun anordnar seminarier för män anställda inom barnomsorgen för att ge dem möjlighet att utbyta erfarenheter.

Socialstyrelsen har 1980 givit ut ett studiematerial. Könsroller i barnomsorgen, som är avsett att användas som underlag för gruppdiskussioner bland barnomsorgspersonalen. Materialet tar främst sikte på personalens attityder mot barnen, men berör också situationen för den manliga daghemspersonalen. Socialstyrelsen anser sig i övrigt sakna effektiva metoder för att påverka könsfördelningen.

Den kommitté som tillsatts för att göra en översyn av fritidshemsverksam-

heten för yngre skolbarn (S 1982:08), vilken antagit namnet fritidshemskommittén, skall enligt direktiven bl. a. se över vilka möjligheter det finns att få till stånd en jämnare fördelning av personalen vad avser kön, ålder och utbildning.

Utskottet delar motionärernas uppfattning beträffande vikten av att fler män rekryteras till tjänster inom barnomsorgen. Utskottet har här pekat på den kommunala arbetsgivarens skyldighet att enligt det kommunala medbestämmandeavtalet aktivt främja jämställdhet i sin verksamhet och den möjlighet till positiv särbehandling av det underrepresenterade könet som avtalet medger. En sådan positiv särbehandling vid rekryteringen till tjänster inom barnomsorgen förutsätter givetvis manliga sökande till tjänsterna. Enligt den nya läroplanen för grundskolan skall skolan som tidigare nämnts stimulera eleverna att välja yrke oberoende av traditionella könsrollsförställningar. På sikt borde skolans insatser härvidlag bidra till att få fler män att söka till barnomsorgsutbildningarna. Emellertid har det såväl i fritidspedagogkåren som i förskollärarkåren de senaste åren uppstått en betydande arbetslöshet, ett förhållande som torde vara ägnat att motverka manliga sökandes intresse för utbildningarna.

Som redovisats ovan har åtskilliga initiativ tagits för att bryta den ojämna könsfördelningen bland förskolans personal. Utskottet anser att det finns skäl att avvakta resultatet av dessa initiativ liksom fritidshemskommitténs arbete med att se över vilka möjligheter det finns att få till stånd en jämnare könsfördelning. Motion 1982/83:686 avstyrks således i här aktuell del (yrkande 1 c).

Föräldramedverkan i barnomsorgen

I motion 1982/83:1312 av Ola Ullsten m. fl. (fp) begärs att de olika försök med föräldramedverkan inom barnomsorgen som gjorts nu redovisas och utvärderas (yrkande 4). Motionärerna anser att många föräldrar tar alltför liten del i sina barns vardag på daghemmen och att detta inte är bra. Ett sätt att göra föräldrar mer delaktiga i barnomsorgen och i daghemmets skötsel är enligt motionärerna att ge föräldrarna tillfälle att aktivt medverka i barnomsorgen. Man borde därför knyta föräldramedverkan till daghemsplatsen.

Enligt socialstyrelsen utgör arbetet med att öka föräldrarnas medverkan och inflytande över förskoleverksamheten ett av förskolans mest angelägna utvecklingsområden ("Förskolans pedagogiska verksamhet – mål och inriktning" i serien Arbetsplan för förskolan (1981), s. 21–25). I barnomsorgsgruppens slutbetänkande Barn och Vuxna, SOU 1980:27, redovisas en modell för föräldramedverkan i barnomsorgen som nu har prövats i större omfattning. Modellen innebär att föräldrar ges möjlighet att aktivt delta i den dagliga verksamheten 2–4 dagar per barn och år och att därutöver delta i planeringsgrupper och i föräldramöten. Socialstyrelsen rekommenderar

kommunerna att arbeta fram och pröva modeller för ett mer organiserat föräldrainflytande i förskolans verksamhet.

I den ovan nämnda regeringsskrivelsen 1982/83:34 tog socialministern även upp frågan om samverkan mellan barnomsorgen och föräldrarna och anförde (skrivelsen s. 13):

En viktig utgångspunkt för en väl fungerande barnomsorg i kommunal regi är att föräldrarna har förtroende för verksamheten – för dess innehåll, uppläggning och organisatoriska form. För att skapa detta förtroende är det viktigt att föräldrarna lär känna och förstå både syftet med verksamheten och det pedagogiska arbetssättet inom barnomsorgen.

För personalen inom barnomsorgen är det på motsvarande sätt viktigt att lära känna det enskilda barnets familjesituation, dess speciella egenheter och uttryckssätt. Stor vikt har därför sedan länge lagts vid introduktionen av ett barn i samband med att vistelsen inom barnomsorgen påbörjas. Även under barnets fortsatta vistelse inom barnomsorgen är det väsentligt med ett fortlöpande nära samarbete mellan personalen och föräldrarna. Jag har därför i olika sammanhang – senast i prop. 1980/81:205 om förenklade regler inom barnomsorgen – understrukit betydelsen av föräldrarnas medverkan, bl. a. när det gäller uppläggnings- och innehåll i det pedagogiska arbetet. Jag vill understryka vikten av att såväl socialstyrelsen vid utarbetandet av det pedagogiska programmet som socialnämnderna vid utarbetandet av kommunala riktlinjer för barnomsorgen uppmärksammar dessa frågor särskilt. Enligt min mening är det väsentligt att såväl kommunen, personalen som föräldrarna medverkar till att samverkan kan organiseras på ett positivt sätt. Detta måste ibland medföra att okonventionella lösningar används och att eventuella hinder för föräldrarnas medverkan i möjligaste mån undanröjs.

Utskottet hade inte något att erinra häremot (SoU 1982/83:12).

Även i den aktuella propositionen anses det vara av stor betydelse att samarbetet med barnens föräldrar, lärare och andra vuxna som finns i barnens närhet stimuleras och utvecklas (s. 6).

Regeringen har nyligen tillsatt en *demokratiberedning* (Dir. 1983:44) som skall pröva olika vägar att ytterligare fördjupa den kommunala demokratin. Enligt direktiven för beredningen bör det vara möjligt att inom ramen för det representativa systemet öka medborgarnas ansvar för de delar av samhällsverksamheten som de kommer i direkt beröring med i egenskap av brukare, t. ex. föräldrarna på daghemmen. Beredningen bör bl. a. medverka till att försöksverksamhet med brukarmedverkan startas och att erfarenheter från verksamheten sammanställs och förmedlas till kommuner och organisationer.

Regeringen har också tillsatt en *barn- och ungdomsdelegation* (Ju 1983:01). I direktiven ingår bl. a. att delegationen skall ge en övergripande belysning av i vilka former och i vilken utsträckning medverkan och ansvarstagande från föräldrar och barns sida kan ske i förskola, skola och i fritidshemsverksamhet i vid bemärkelse.

Socialstyrelsens pedagogiska program för förskolan kommer enligt uppgift att beröra även formerna för föräldrasamarbete och föräldrars deltagande i

den pedagogiska planeringen. Det kan vidare nämnas att enligt regeringens uppdrag till UHÅ att se över innehållet i barnomsorgsutbildningarna (se s. 0) måste frågan om olika former av föräldramedverkan också uppmärksammas mer i fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna.

Som framgått av den här lämnade redogörelsen har barn- och ungdomsdelegationen och demokratiberedningen fått i uppdrag att ge en övergripande belysning av resp. bedriva försöksverksamhet med föräldramedverkan i bl. a. barnomsorgen. Utskottet finner det därför inte erforderligt att riksdagen tar initiativ till en sådan utvärdering och redovisning som motionärerna begärt. Motion 1982/83:1312 avstyrks således såvitt här är i fråga (yrkande 4).

Åldersanpassad verksamhet

I motion 1982/83:743 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen uttalar att vid inrättande av åldersintegrerade avdelningar inom barnomsorgen behovet av att bedriva åldersanpassad verksamhet beaktas (yrkande 4). Motionärerna menar att det inte är utan problem att bedriva verksamhet i s. k. utvidgade syskongrupper. Det kan vara svårt att finna varierande pedagogisk sysselsättning för alla barn i gruppen, anför motionärerna. Erfarenheter från denna typ av gruppssammansättning visar också att de äldre barnens behov kan bli eftersatta, anför motionärerna vidare.

En försöksverksamhet med s. k. utvidgade syskongrupper (åldersintegrerade grupper) inom daghem och fritidshemsverksamhet, dvs. där barnen tillhör samma grupp från 7 månader till 6, 9 eller 12 år, har bedrivits i ett antal kommuner i landet. Här kan bl. a. nämnas den omfattande försöksverksamhet som socialstyrelsen bedriver inom det s. k. MAFF-projektet, Mångsidigt Användbara Förskolor och Fritidshem. Även familjestödsutredningen har bedrivit försök med åldersblandade grupper och har i sitt betänkande Bra daghem för små barn (SOU 1981:25) redogjort för erfarenheterna härav.

I barnomsorgspropositionen hösten 1981 gjorde dåvarande socialministern vissa uttalanden om verksamheten med utvidgade syskongrupper. Uttalandena diskuterades av utskottet i anslutning till behandlingen av ett motionsyrkande från vänsterpartiet kommunisterna (SoU 1981/82:1 s. 21). I yrkandet krävdes, liksom i den nu aktuella motionen 1982/83:743 yrkande 4, att behovet av att bedriva åldersanpassad verksamhet beaktades vid inrättande av åldersintegrerade avdelningar. Utskottet anslöt sig till socialministerns uppfattning att utvidgade syskongrupper var en organisationsform som många gånger kunde vara lämplig. Utskottet framhöll dock att alla barns behov av åldersanpassad verksamhet måste beaktas. Något särskilt uttalande av riksdagen i anledning av motionen ansåg utskottet inte påkallat. Senare under samma riksmöte återopade utskottet, med anledning av ett likalydande motionsyrkande från vänsterpartiet kommunisterna, vad som anförts i betänkande SoU 1981/82:1.

I den försöksverksamhet som bedrivs med åldersblandade barngrupper förekommer allt oftare s. k. tvärgrupper, där barn i samma ålder eller på likartad utvecklingsnivå inom en eller från flera syskongrupper samlas för speciell verksamhet. En vanlig sådan tvärgrupp utgörs av barn som skall börja skolan till hösten. De får utgöra en egen grupp och regelbundet samlas för särskilt riktad verksamhet.

Socialstyrelsen har 1982 kommit ut med en bok i serien *Arbeta i förskolan* "Åldersblandade barngrupper" som skrivits av förskolepsykolog Karin Edénhammar, tidigare verksam inom familjestödsutredningen som projektledare för försöksverksamhet med åldersblandade grupper. I en avslutande kommentar i boken anför författaren bl. a. följande (s. 52).

I det allt kärvare ekonomiska läget ute i kommunerna finns sedan en tid tillbaka en tendens bland politiker och tjänstemän att se åldersblandade grupper som en möjlighet att göra barnomsorgen billigare. Det kan innebära att man vill minska personaltätheten, integrera deltidsgupper (sexåringar med rätt till 3 timmars deltidsförskola) i grupperna eller öka antalet barn i grupperna och få in en stor andel småbarn. Allt detta är mycket olyckligt för barn och vuxna i de åldersblandade grupperna.

Åldersblandade grupper fordrar minst lika mycket personal som andra typer av grupper i förskolan. En omläggning till åldersblandade grupper får inte medföra en minskning av personalen. Att arbeta med åldersblandade grupper kräver omsorgsfull planering av verksamheten och samordning mellan grupperna (för att t. ex. kunna ha gemensam verksamhet för sexåringarna).

Det är påfallande svårt att ur rapporterna och från de som arbetar med åldersblandade grupper få fram vilka svårigheter personalen haft och hur man har försökt att lösa dem.

Återkommande är dock funderingar kring skolbarnen, där många anser att man ännu inte hittat fram till ett tillfredsställande arbetssätt.

Utskottet har vidare erfarit att dessa frågor kommer att tas upp i socialstyrelsens pedagogiska program (se ovan s. 35) för förskolan.

Utskottet anser nu liksom vid tidigare riksdagsbehandlingar av frågan att utvidgade syskongrupper är en organisationsform som många gånger kan vara lämplig, under förutsättning att barnens behov av åldersanpassad verksamhet beaktas. Det bör således finnas personella och lokalmässiga förutsättningar att ordna olika former av undergrupper och tvärgrupper. Utskottet förutsätter att socialstyrelsen kommer att behandla dessa frågor mera utförligt i det kommande pedagogiska programmet. Något riksdagsuttalande är med hänsyn härtill inte påkallat med anledning av motionsyrkandet. Utskottet avstyrker därför motion 1982/83:743 yrkande 4.

Fritidshemsverksamheten

Enligt propositionen är ett syfte med de nya statsbidragsreglerna att möjliggöra ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser. Detta förutsätts ske genom att den kommunala friheten att anordna och bedriva barnomsorg utvidgas. Socialministern understryker emellertid att det förhållandet att vissa statliga regler som styr barnomsorgen nu föreslås bli borttagna (se bl. a. s. 17) inte får leda till en kvalitativ utarmning av förskolan (prop. s. 4). Enligt socialministerns uppfattning måste därför målen för förskolans verksamhet klarare slås fast av regering och riksdag. Målfrågorna kommer därför att uppmärksammas särskilt av den arbetsgrupp som nyligen tillsatts inom socialdepartementet för att utreda barnomsorgens utveckling under 80-talet i kvantitativt och kvalitativt avseende (se även detta betänkande s. 16 och s. 34).

Motionärerna *Lennart Bladh m. fl. (s)* delar i *motion 1983/84:11* socialministerns uppfattning att målen för förskolans verksamhet måste slås fast klarare, men de tillägger att målen givetvis också bör innefatta fritidshemsverksamheten, som ju är en del av barnomsorgen. Motionärerna hemställer därför, såvitt här är i fråga, att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående målen för förskolan.

Barnstugeutredningen formulerade i betänkandet (SOU 1974:42) Barns fritid ett pedagogiskt program för fritidshemsverksamheten med syfte att på olika sätt främja barnens självständighet och deras intellektuella och sociala utveckling. Barn skulle också ges möjligheter att orientera sig i vuxenvärlden, inte minst i arbetslivet. Vidare betonades behovet av barnens egen aktiva medverkan i utformningen av den fysiska miljön och innehållet i verksamheten. Riksdagen ställde sig bakom denna inriktning (prop. 1975/76:92, SoU 28, rskr 219).

I direktiven till den s. k. fritidshemskommittén (S 1982:08), som tillsattes hösten 1982, uttalade dåvarande socialministern bl. a. följande angående målsättningen för fritidshemsverksamheten.

En ständig utveckling och debatt pågår om målsättningen och det pedagogiska innehållet i barnomsorgen. Inte minst gäller detta fritidshemmens verksamhet. Enligt min mening är det angeläget att målen för fritidshemmens verksamhet är tydliga vilket också innebär att en uppföljning och utveckling av det pedagogiska programmet bör ske kontinuerligt.

Kommittén har enligt sina direktiv bl. a. fått till uppgift att se över det pedagogiska programmet för fritidshemsverksamheten utifrån de erfarenheter som erhållits under senare år i olika försöksverksamheter och inom den aktuella forskningen på området.

I socialstyrelsens rapport Utvecklingsplan för barnomsorgen som redovisades för riksdagen i regeringens skrivelse 1982/83:34 (se ovan s. 35) läggs huvudvikten vid framtagandet av ett pedagogiskt program för förskolor och fritidshem. Programmet för förskolan kommer som ovan nämnts att

färdigställas inom kort. Det pedagogiska programmet för fritidshemsverksamheten har nu påbörjats. Enligt socialministern borde socialstyrelsens arbete med ett pedagogiskt program för fritidshemsverksamheten ske i nära samråd med fritidshemskommitténs arbete.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att målen för fritidshemsverksamheten klarare måste slås fast. Mot bakgrund av att socialstyrelsen nyligen börjat utarbeta ett pedagogiskt program för fritidshemsverksamheten och med hänvisning till det arbete som bedrivs av fritidshemskommittén beträffande målen för fritidshemsverksamheten anser utskottet emellertid inte att det är påkallat med något riksdagens initiativ i frågan. Motion 1983/84:11 avstyrks i här aktuell del.

I motion 1982/83:1826 av Elisabeth Fleetwood (m) och Ann-Cathrine Haglund (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär tilläggsdirektiv för fritidshemskommittén för att utreda om en överföring av huvudmannaskapet för fritidshemmen till skolan eller ett delat huvudmannaskap skulle kunna medföra ett smidigare genomförande av den samlade skoldagen och bättre förutsättningar för en meningsfull fritid för barn och ungdom.

Riksdagen behandlade hösten 1981 ett motionsyrkande från moderata samlingspartiet om att regeringen skulle begära en översyn av huvudmannaskapet för fritidshemmen. Motionärerna menade att ett överförande av huvudmannaskapet för fritidshemmen till skolan eller ett delat huvudmannaskap skulle kunna medföra ett smidigare genomförande av den samlade skoldagen. Socialutskottet uttalade i betänkande SoU 1981/82:1 (s. 33) att utskottet så till vida kunde ansluta sig till motionärernas uppfattning att det kunde vara motiverat att man övervägde vilka konsekvenser den samlade skoldagen fick för fritidshemsverksamheten. Utskottet ansåg därför att regeringen i lämpligt sammanhang borde överväga formerna för denna verksamhet. Riksdagen gav regeringen till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen (rskr. 1981/82:38). Som en följd av riksdagens beslut tillsatte regeringen den s. k. fritidshemskommittén (S 1982:08) med uppgift att se över frågor om fritidshemsverksamhetens innehåll, organisation och samordning med övrig verksamhet m. m.

I direktiven sägs bl. a. följande.

Kommitténs arbete bör ske mot bakgrund av behovet av ett bättre utnyttjande av befintliga resurser inom olika kommunala verksamheter för barn och ungdom och förslag bör ges med denna inriktning. Kommittén bör därför utifrån en kartläggning och analys av hittills prövade och tänkbara modeller för fritidshemsverksamheten ge förslag på lösningar för organisationen av verksamheten som är mer ändamålsenliga och mindre resurskrävande än nuvarande verksamhetsformer.

Kommittén bör särskilt överväga i vilka former samverkan mellan fritidshem och skola skall ske, liksom vilka möjligheter till samarbete med andra kommunala förvaltningar och frivilliga organisationer som finns.

Enligt vad utskottet inhämtat från sekreteraren i fritidshemskommittén anses det av motionärerna begärda utredningsuppdraget ligga inom ramen för de nuvarande direktiven.

I detta sammanhang kan vidare erinras om att det enligt lagen (1979:408) om vissa lokala organ i kommunerna numera finns möjlighet för en kommun som så önskar att inrätta en kommundelsnämnd med uppgift att handha förvaltning och verkställighet inom såväl skolans som barnomsorgens område.

Med hänvisning till den lämnade redovisningen anser utskottet det inte erforderligt med tilläggsdirektiv till fritidshemskommittén. Motion 1982/83:1826 avstyrks således.

Samverkan mellan skola, förskola och fritidshem

I propositionen erinras om att behovet av utvecklings- och förnyelsearbete på barnomsorgsområdet är stort (s. 10). Socialministern anser det mycket viktigt att olika utvecklingsprojekt startas och dokumenteras så att erfarenheterna kan tas tillvara och föras vidare. Han nämner som exempel på utvecklingsområden som har diskuterats i detta sammanhang bl. a. utbildning och fortbildning av personalen, verksamheterna för barn med behov av särskilt stöd och lokala initiativ i anslutning till att socialstyrelsens pedagogiska program prövas. Socialministern föreslår att det inom ramen för bidraget till barnomsorgen årligen avsätts 30 milj. kr. för lokalt utvecklings- och förnyelsearbete. Medlen skall i huvudsak gå till kommunala utvecklingsprojekt och fördelas av regeringen efter ansökan.

I motion 1983/84:11 av Lennart Bladh m. fl. (s) uttalar motionärerna sin tillfredsställelse över att lokala initiativ på detta sätt stöds. Motionärerna vill för sin del särskilt peka på betydelsen av att anslå medel till fortbildningsprojekt och då speciellt beakta frågor rörande samverkan skola-förskola-fritidshem. Där bör dessa medel kunna bli värdefulla för att utveckla kontinuerliga fortbildningsinsatser i samverkan mellan skolan och förskole- och fritidshemsverksamheten, tror motionärerna och hemställer att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående samverkan skola, förskola och fritidshem.

I regeringens skrivelse 1983/84:11 om forsknings- och försöksverksamhet på barnomsorgsområdet redovisas bl. a. ett av socialstyrelsen utarbetat program för lokalt utvecklingsarbete inom barnomsorgen. Vägledande för det slag av verksamhet som skall kunna stödjas enligt programmet bör enligt socialstyrelsen vara de synpunkter som styrelsen framlagt i bl. a. "Utvecklingsplan för barnomsorgen – maj 1982" (se ovan s. 35) och det pedagogiska programmet för förskolan. Regeringsskrivelsen har behandlats av socialutskottet i betänkande SoU 1983/84:11, vartill hänvisas.

Fritidshemskommittén (S 1982:08), som enligt sina direktiv särskilt bör överväga i vilka former samverkan mellan fritidshem och skola skall ske (se

ovan s. 51), har även till uppgift att utifrån tänkbara organisatoriska lösningar analysera konsekvenserna för bl. a. utbildningen av personalen. Kommittén bör vidare redovisa väsentliga problemområden där det krävs fortsatt forskning om fritidshemsverksamheten m. m.

Förskola-skola-kommittén (U 1981:01), som tillkallats för att belysa frågor rörande samverkan mellan förskola och skola (se även nedan), skall bl. a. göra en bedömning av till vilka områden ett eventuellt fortsatt utredningsarbete bör koncentreras för att åstadkomma en sådan samverkan.

Enligt regeringens ovannämnda uppdrag till UHÄ att se över innehållet i barnomsorgsutbildningarna (se s. 42) skall vidare UHÄ analysera de olika former av samverkan som idag förekommer mellan barnomsorgs- och klassläroarbildningarna.

Det kan således konstateras att det inom kort kommer att finnas ett gott underlag för planering av lokala utvecklingsprojekt inom området samverkan skola-förskola-fritidshem. Att detta liksom fortbildningen är ett aktuellt utvecklingsområde framgår även av propositionen (s. 10). Utskottet anser det med hänsyn härtill inte erforderligt med något riksdagens uttalande angående stöd till projekt med denna inriktning. Motionen avstyrks således i här aktuell del.

I *motion 1982/83:571 av Görel Bohlin (m) och Birgitta Rydle (m)* föreslås att riksdagen uttalar sig för att kommunerna vid planeringen av barnomsorgen strävar efter en samlad pedagogisk gruppverksamhet för barn i sexårsåldern som förberedelse inför skolan. Motionärerna anser att sexåringförskolan på sina håll tenderar att helt uppslukas av daghemsverksamheten och de menar att detta är olyckligt med hänsyn till sexåringarnas behov av gruppverksamhet med pedagogisk träning inför skolstarten.

Förskola-skola-kommittén tillsattes som ovan nämnts år 1981 för att belysa frågor om samverkan mellan förskola och skola. I direktiven anförts bl. a. följande.

Behovet av en ökad samverkan mellan samhällets olika verksamheter för barn har blivit starkare genom de senaste årens snabba utbyggnad av förskolan och omfattande reformering av grundskolan. Ett samarbete omkring barnets totala situation har genom denna utveckling blivit allt nödvändigare.

En försvårande omständighet för en samverkan kan enligt min mening vara de skillnader mellan förskolan och skolan som finns när det gäller arbetssätt och metoder. En ökad samverkan mellan barnomsorgen och skolan bör byggas på ett likartat synsätt ifråga om barns utveckling och behov. Samverkan bör innebära ett närmande av arbetssätt och pedagogisk metod till varandra. Detta måste ske utifrån en positiv respekt och förståelse för de olika roller de båda verksamheterna har. Det är således naturligt att för de yngsta barnen i barnomsorgen stor hänsyn tas till individuellt och spontant upplevda behov och önskemål. Med tilltagande mognad kan sedan kraven öka på att barnen skall arbeta i större grupper och med samma sak under längre tidspass. Det är naturligt att vartefter den intellektuella mognaden hos barnet ökar, starkare betona inslagen av kunskapsutveckling

och färdighetsträning i verksamheten. Efter hand ökar också förutsättningarna för barnen att ta ett ökat ansvar för det dagliga arbetet. För lågstadiets del bör t. ex. de positiva erfarenheterna av organisationen med syskongrupper i barnomsorgen där de äldre barnen hjälper och stimulerar de yngre barnen tas till vara.

Kommittén har sedermera genom tilläggsdirektiv fått i uppdrag att förutsättningslöst överväga de för- och nackdelar som är förknippade med sänkt skolpliktsålder (Dir. 1981:39).

Socialstyrelsen gav hösten 1981 ut skriften Förskola-lågstadium, samverkan för kontinuitet. I skriften uppmärksammar socialstyrelsen – med utgångspunkt i resultat från forskning och försöksverksamhet samt andra erfarenheter av samverkan – frågor som är viktiga för den fortsatta utvecklingen av samverkan mellan förskolan och lågstadiet. Det understryks att frågorna även är viktiga för en kvalitativ utveckling av de båda verksamheterna.

Utskottet har vid ett par tidigare tillfällen, senast våren 1982, behandlat motionsyrkanden från moderata samlingspartiet med likartat innehåll som det nu aktuella. Utskottet har därvid avstyrkt motionerna med hänsyn till det uppdrag som ankommer på förskola-skola-kommittén och med hänvisning till den ovan nämnda skriften från socialstyrelsen (SoU 1981/82:41).

Sedan föregående utskottsbehandling av denna fråga har den nuvarande regeringen som ovan nämnts (s. 47) tillkallat en barn- och ungdomsdelegation som skall utgöra ett samordnande och rådgivande organ inom regeringsskansliet för barn- och ungdomsfrågor. I direktiven för delegationen framhålls bl. a. att ett ökat samarbete och samverkan mellan förskola/fritidshem och skola är angeläget för att underlätta barnens övergång från förskolan liksom skolgången i sig. Delegationen bör enligt direktiven i dessa hänseenden nära samarbeta med förskola-skola-kommittén samt med fritidshemskommittén.

Utskottet vill vidare hänvisa till vad som anförts ovan under avsnittet om åldersanpassad verksamhet.

Med hänvisning till den här lämnade redovisningen anser utskottet att något riksdagens initiativ med anledning av yrkandet i motion 1982/83:571 inte är erforderligt.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

Statsbidrag till barnomsorgen

1. beträffande *bidragssystemet*

att riksdagen med avslag på motion 1983/84:12 yrkande 1 i motsvarande del och yrkande 2, motion 1983/84:18 yrkande 1 i motsvarande del och yrkande 2, motion 1983/84:16 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del samt motion 1983/84:15

yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del, yrkande 3 och yrkande 6 godkänner i propositionen framlagt förslag till bidragssystem.

2. beträffande *ett temporärt anordningsbidrag*
att riksdagen avslår motion 1983/84:15 yrkande 4,
3. beträffande *bindande kvalitetsnormer*
att riksdagen avslår motion 1982/83:743 yrkande 3,
4. beträffande *fusta vikarier*
att riksdagen avslår motion 1982/83:743 yrkande 5,
5. beträffande *överinskrivning*
att riksdagen avslår motion 1983/84:11 i motsvarande del,
6. beträffande *bidrag till barnomsorg med annan än kommunal huvudman*
att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motion 1983/84:18 yrkande 3 och motion 1983/84:20 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
7. beträffande *olika barnomsorgsformer m. m.*
att riksdagen avslår motion 1983/84:12 yrkande 3,
8. beträffande *kommunalt övertagande av daghem*
att riksdagen avslår motion 1983/84:15 yrkande 5,
9. beträffande *information rörande vissa förskolor*
att riksdagen avslår motion 1982/83:741,
10. beträffande *barn med behov av särskilt stöd*
att riksdagen avslår motion 1982/83:743 yrkande 6,
11. beträffande *beräkning av antalet årsarbetare*
att riksdagen avslår motion 1983/84:17,
12. beträffande *vistelsetidens längd*
att riksdagen avslår motion 1983/84:19 yrkande 1,
13. beträffande *beräkning av vistelsetiden*
att riksdagen avslår motion 1983/84:19 yrkande 2,
14. beträffande *bidrag till omsorg om skolbarn*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:19 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
15. beträffande *uppföljning av de nya reglerna*
att riksdagen avslår motion 1983/84:19 yrkande 4,
16. beträffande *riktlinjer i övrigt för statsbidrag till barnomsorgen*
att riksdagen godkänner i propositionen förordade riktlinjer för statsbidrag till barnomsorgen i den mån de inte behandlats under mom. 1–15,

*Statsbidrag till social hemhjälp*17. beträffande *bidragssystemet*

att riksdagen med avslag på motion 1983/84:12 yrkande 1 i motsvarande del, motion 1983/84:18 yrkande 1 i motsvarande del, motion 1983/84:16 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del samt motion 1983/84:15 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del godkänner i propositionen framlagt förslag till bidragssystem.

18. beträffande *beräkning av bidragsunderlag*

att riksdagen med anledning av propositionen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

19. beträffande *statsbidrag till ålderdomshem*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

20. beträffande *riktlinjer i övrigt för statsbidrag till social hemhjälp*

att riksdagen godkänner i propositionen förordade riktlinjer för statsbidrag till social hemhjälp i den mån de inte behandlats under mom. 17–19,

*Utveckling av barnomsorgen m. m.*21. beträffande *utbyggnadsplan för barnomsorgen*

att riksdagen med anledning av motion 1983/84:14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

22. beträffande *uthyggnadens inriktning*

att riksdagen avslår motion 1982/83:743 yrkande 2,

23. beträffande *målsättning för uthyggnad*

att riksdagen avslår motion 1982/83:743 yrkande 1,

24. beträffande *allmän deltidsförskola från tre års ålder*

att riksdagen avslår motion 1982/83:686 yrkande 1 b,

25. beträffande *barnomsorg på oönskad arbetstid*

att riksdagen avslår motion 1982/83:737 yrkandena 1 och 2,

26. beträffande *behörighet för personal inom barnomsorgen*

att riksdagen avslår motion 1982/83:1614 yrkandena 1 och 2.

27. beträffande *tjänsteformer inom barnomsorgen*

att riksdagen avslår motion 1982/83:743 yrkande 7,

28. beträffande *möjlighet till fortbildning*

att riksdagen avslår motion 1982/83:1614 yrkande 3,

29. beträffande *rekrytering av män till barnomsorgen*

att riksdagen avslår motion 1982/83:686 yrkande 1 c,

30. beträffande *föräldramedverkan i barnomsorgen*

att riksdagen avslår motion 1982/83:1312 yrkande 4,

31. beträffande *åldersanpassad verksamhet*

att riksdagen avslår motion 1982/83:743 yrkande 4,

32. beträffande *mål för fritidshemsverksamheten*

- att riksdagen avslår motion 1983/84:11 i motsvarande del,
33. beträffande *tilläggsdirektiv för fritidshemskommittén*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1826,
34. beträffande *samverkan skola-förskola-fritidshem*
att riksdagen avslår motion 1983/84:11 i motsvarande del,
35. beträffande *förberedelse inför skolstarten*
att riksdagen avslår motion 1982/83:571.

Stockholm den 22 november 1983

På socialutskottets vägnar

INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), Göte Jonsson (m), John Johnsson (s), Rune Gustavsson (c), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m) och Inga Lantz (vpk).

Reservationer

Statsbidragssystem för barnomsorgen (mom. 1, 14 och 16 samt motiveringen till mom. 2, 7, 10-13 och 15 i hemställan)

1. av Göte Jonsson, Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund och Ingvar Eriksson (alla m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Från statsfinansiell synpunkt" och slutar på s. 14 med "i det följande" bort utgå,

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 19 med "Vad gäller" och slutar på s. 20 med "egen verksamhet" bort utgå.

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "Som framgått" och slutar med "yrkande 6" bort utgå.

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 23 med "Bidragsunderlag m. m." och slutar på s. 26 med "och avstyrks" bort utgå,

dels att utskottet bort anföra följande:

Regeringens förslag syftar till bättre statsfinansiell kontroll över den framtida kostnadsutvecklingen. Detta syfte är enligt utskottet vällovligt. Samtidigt skall det föreslagna statsbidragssystemet ge ökat utrymme för lokala lösningar som kan främja ett bättre resursutnyttjande, så att angelägna samhällsekonomiska besparingar kan uppnås utan att för den skull de sociala och pedagogiska målen eftersätts. Också detta är en angelägen

strävan. Utskottet anser emellertid att förslaget är behäftat med sådana brister att det inte bör genomföras. Enbart den omständigheten att kostnadsberäkningar saknas är ett tillräckligt skäl för detta ställningstagande. Riksdagen skall inte förväntas fatta beslut på ett så bristfälligt underlag. Redovisningen av regler och metoder är så knapphändig att det förefaller osannolikt att ens regeringen tycks veta den verkliga innebörden av förslaget. Dessutom är detta ofullgångna förslag framlagt i ett alltför sent skede av kommunernas budgetarbete. Utskottet instämmer således i den kritik motionärerna framfört ifråga om kostnaderna för det föreslagna statsbidragets genomförande.

Utskottet anser vidare i likhet med vad som framförs främst i motion 1983/84:16 av Nils Carlshamre m. fl. att regeringens ambitioner att styra barnomsorgen mot kommunal institutionsbunden omsorg fått väga tyngre än kraven på rättvisa, mångfald och effektivitet. Enligt utskottets mening brister förslaget i huvudsak i följande avseenden:

- Kommunal daghemsverksamhet gynnas ensidigt.
- Enskilda alternativ och familjedaghem missgynnas.
- Deltidsförskolan får inget statsbidrag.
- Lång daghemsvistelse görs lönsam för kommunerna.
- Anslagsutrymme för vårdnadsersättning saknas.

Propositionen skulle således medföra en ökad styrning mot daghemsomsorg på bekostnad av familjedaghem och alternativ barnomsorg. Endast kommunalanställd dag- och fritidshemspersonal skall berättiga till personalbidrag enligt förslaget. Deltidsförskolan skulle vidare även fortsättningsvis stå utan statligt stöd. Dokumenterad vistelsetid om minst 7 timmar i genomsnitt krävs för fullt daghemsbidrag.

Alternativa daghem, varmed menas sådana som är rörelsedrivna, föräldra-kooperativa eller personaldrivna förekommer i flera kommuner i landet. Enligt utskottets uppfattning är den alternativa barnomsorgen värdefull. Inte minst från social och pedagogisk synpunkt är en fortsatt utbyggnad av alternativen angelägen. Redan nu utgör dessa i flera kommuner ett välkommet tillskott till den kommunalt bedrivna barnomsorgen. Utskottet anser att den alternativa barnomsorgen bör öka påtagligt i omfattning i förhållande till dagens nivå. Även samhällsekonomiska skäl talar för en sådan inriktning av barnomsorgen. Statsbidragen får inte utformas så att alternativen diskrimineras. Utskottet anser att stödet till olika barnomsorgsformer skall vara neutralt.

Utskottet anser att det anförda tillgodoser syftet med motion 1983/84:12 (c) yrkande 3, vilken således avstyrkes.

Familjedaghemmen kostar inte bara mindre att driva än daghem. De har också stora fördelar för dem som bor i glesbygd eller arbetar på obekvämt tid, har spädbarn, infektionskänsliga barn och barn som behöver en lugn miljö. Ändå skulle med regeringens förslag det bli lönsammare för kommunerna att ensidigt satsa på daghem, trots att detta är den totalt sett dyraste omsorgsfor-

men utan att därför alltid vara den bästa. Familjedaghem skall enligt utskottet inte betraktas som ett komplement till daghem, utan som ett alternativ.

Deltidsförskolan (lekskolan) bör enligt utskottet omfattas av statsbidragsgivningen. Leksolan utgör en viktig förberedelse för skolan och har betydelse inte minst för glesbygdens barnomsorg. Den kan drivas betydligt billigare än korttidsdaghem. Om valet skulle stå mellan dessa omsorgsformer innebär regeringens förslag till bidragsregler en direkt styrning till det dyrare alternativet.

Utskottet delar den i den ovannämnda motionen av Nils Carlshamre m. fl. anförda meningen att ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen bör ange klara besparingsmål och utformas så att mångfald, valfrihet, kvalitet och god hushållning befrämjas. Deltidsförskolan får inte diskrimineras i förhållande till korttidsdaghem och familjedaghem inte i förhållande till daghem. Alternativ barnomsorg bör ur statsbidragssynpunkt jämföras med kommunal barnomsorg och statsbidragen inte utformas så att det blir lönsamt för kommunerna att hålla kvar barnen längre tid per dag än vad som är absolut nödvändigt.

Vidare bör, såsom motionärerna framhåller, medel inom statsbidragsramen avsättas för vårdnadsersättning till småbarnsfamiljer i syfte att minska klyftan i stöd mellan kommunal barnomsorg och andra omsorgsformer. Ersättningen bör vara skattefri och utgå med t. v. 6 000 kronor om året för varje barn mellan 1 och 3 års ålder samt föranleda motsvarande avgiftshöjning för de bidragsberättigande barn som har plats i den kommunala barnomsorgen.

När det gäller statsbidrag till barnomsorg i enskild regi får utskottet vidare hänvisa till vad som anförts på s. 66 i detta betänkande (reservation nr 7). Yrkande 1 och 2 i motion 1983/84:16 av Nils Carlshamre m. fl. i aktuella delar tillstyrks.

Center- och folktopartimotionärernas förslag till nytt statsbidragssystem (motionerna 1983/84:12 och 18) innebär en övergång från ett bidrag per plats till ett bidrag i procent av bruttokostnaderna för verksamheten. Vidare innebär förslaget en vidgning av de bidragsberättigade verksamheterna. Förslaget är enklare och mer rättvist än propositionens förslag med hänsyn till olika barnomsorgsformer och till att kommunerna har skiftande behov av och förutsättningar för barnomsorg. Med tillämpning av andra spärregler än de i proposition 1980/81:205 lanserade kan en given begränsningsmålsättning för kostnaderna vidmakthållas.

Förslaget kan emellertid lika lite som regeringens proposition realiseras med kort varsel. Därför vore det värt att överväga en vidareutveckling av förenklingen av bidragssystemet därhän att alla barn i barnomsorgen grundar rätt till bidrag med ett och samma belopp oavsett tillsynsform. Därmed ges kommunerna full frihet att välja och inte minst stimulerar sådana bidragsregler till en utbyggnad av den alternativa barnomsorgen.

Utskottet avstyrker med det sagda bifall till motionerna 1983/84:12 och 1983/84:18 i här aktuell del.

Vad slutligen beträffar motion 1983/84:15 (vpk) (yrkandena 1 (delvis) och 3 saknas idag statsfinansiella förutsättningar för att genomföra det alternativa statsbidragssystem som motionärerna föreslår. Motionärernas förslag ligger helt utanför ramen för de budgetpolitiska begränsningar som riksdagen tidigare i år ställt sig bakom. I fråga om den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen vill utskottet vidare hänvisa till vad som anförs på s. 35. Motionsyrkandena avstyrks således.

När det gäller frågan om ett särskilt anordningsbidrag bör framhållas att ett sådant tidigare funnits, men att det år 1977 ersattes av ett renodlat kraftigt förstärkt driftsbidrag i vilket ökade kapitaltjänstkostnader i stället beaktades vid beräkningen av driftbidraget (jfr. prop. 1975/76:92 s. 21 och SoU 1975/76:28 s. 21 och 22). Ändringen utformades med utgångspunkt från en principöverenskommelse med Svenska kommunförbundet som syftade till att åstadkomma enklare regler för bidragsgivningen. Utskottet avstyrker därför yrkande 4 i motionen.

Vad beträffar yrkande 2 (delvis) i samma motion rörande avindexering av bidraget konstaterar utskottet att ett av syftena med den ändrade bidragskonstruktionen just varit att komma till rätta med de automatiska kostnadsökningarna (se ovan s. 7). Motionsyrkandet avstyrks därför.

Utskottet finner mot bakgrund av dessa ställningstaganden inte heller skäl att förorda en höjning av barnomsorgsavgiften i enlighet med yrkande 6 i motionen.

Sammanfattningsvis anser utskottet att det i propositionen framlagda förslaget till nytt statsbidragssystem för barnomsorgen är illa underbyggt. Det saknar kostnadsredovisning och de föreslagna reglerna är inte de som bäst främjar klokt resursutnyttjande. Kraven på mångfald, valfrihet och god hushållning uppfylls inte genom förslaget.

Utskottet avstyrker således bifall till propositionens förslag till nytt bidragssystem. Riksdagen bör i stället begära ett förslag till statsbidrag för barnomsorgen i enlighet med de riktlinjer utskottet ovan uttalat. Erforderlig besparing under 1984 bör kunna uppnås genom procentuell nedskrivning av gällande statsbidrag. Det nya förslaget bör föreläggas riksdagen i så god tid att det kan träda i kraft den 1 januari 1985. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

Med hänsyn till detta utskottets ställningstagande saknas anledning att gå in på frågor om beräkning av statsbidrag m. m. enligt propositionens förslag. Utskottet avstyrkte därför motionerna 1982/83:743 yrkande 6, 1983/84:17 och 1983/84:19.

dels att utskottet under mom. 1, 14 och 16 bort hemställa

1. beträffande *bidragssystemet*

att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion 1983/84:16 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del och med avslag på motion 1983/84:12 yrkande 1 i motsvarande del och yrkande 2, motion 1983/84:18 yrkande 1 i motsvarande del och yrkande 2, motion 1983/84:15 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del, yrkande 3 och yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. beträffande *bidrag till omsorg om skolbarn*

att riksdagen avslår motion 1983/84:19 yrkande 3,

16. beträffande *riktlinjer i övrigt för statsbidrag till barnomsorgen*

att riksdagen avslår propositionen i motsvarande del i den mån den inte behandlats under mom. 1–15,

Statsbidragssystem för barnomsorgen (mom. 1, 14 och 16 samt motiveringen till mom. 2, 10–13 och 15 i hemställan)

2. av Ingemar Eliasson (fp), Rune Gustavsson (c) och Ulla Tillander (c) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Från statsfinansiell synpunkt" och slutar på s. 14 med "i det följande" bort utgå,

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "Som framgått" och slutar med "yrkande 6" bort utgå,

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 23 med "Bidragsunderlag m. m." och slutar på s. 26 med "och avstyrks" bort utgå,

dels att utskottet bort anföra följande:

Regeringens förslag till nytt statsbidragssystem sägs vara ägnat att öka statens kontroll över den framtida kostnadsutvecklingen inom barnomsorgen. Resonemanget bygger på antagandet att kommunerna och övriga huvudmän inom barnomsorgen inte har tillräckligt starka skäl att av egen kraft hålla tillbaka kostnadsutvecklingen. Utskottet delar inte denna uppfattning. Tvärtom har kommunerna ett lika starkt skäl som staten att pressa kostnaderna eftersom de bär minst lika stor del som staten av de samlade utgifterna. Det ligger såväl i statens som i kommunernas intresse att effektivisera verksamheten. Samtidigt bör statens bidrag till kommunerna vara så uppbyggt att det underlättar långsiktig planering och tryggad finansiering av verksamheten.

Innebörden av regeringens resonemang kring kostnadskontrollen är att också statsbidragen till barnomsorgen behöver ses över i syfte att bringa ner statens budgetunderskott. Utskottet har ingen annan mening, men anser att besparingsposter bör redovisas öppet i stället för att gömmas bakom tal om "avindexering".

Centern och folkpartiet har i motioner om den ekonomiska politiken redovisat förslag till besparingar som leder till lägre budgetunderskott. Ett lägre underskott i statens budget medverkar till sjunkande inflationstakt. Med en så upplagd ekonomisk politik undanröjs den påstådda risken för okontrollerad utgiftsökning av det i det följande förordade statsbidragssystemet.

Vad beträffar bidragssystemet anser utskottet att systemet bör vara enkelt, överskådligt och lättadministrerat. Kommunerna bör vidare utifrån vissa grundläggande förhållanden själva få avgöra i vilka former barnomsorgen skall anordnas. Vidare bör syftet bl. a. vara att underlätta kommunernas administration och att underlätta tillkomsten av nya platser inom barnomsorgen. Antalet uppgifter som skall lämnas i anslutning till ansökan om statsbidrag bör minimeras. Vikten av att ett nytt statsbidragssystem utgår från principen att kommunerna skall lämna så stor frihet som möjligt att utnyttja sina resurser bör särskilt framhållas. Det statsbidragssystem som bäst svarar mot angivna syften är ett statsbidrag som utgår med viss procent av kommunernas bruttokostnader.

I enlighet med det anförda bör enligt utskottets mening statsbidrag utgå till kommunerna med 40 % av kommunens bruttokostnader för barnomsorgen (exkl. administrationsutgifter), varvid kostnaderna för daghem, fritidshem, kommunala familjedaghem, deltidsförskolor och öppna förskolor bör inräknas i bidragsunderlaget i enlighet med vad anförts i proposition 1980/81:205 om förenklade statliga regler inom barnomsorgen.

Genom det statsbidragssystem som utskottet sålunda förordat kommer kommunerna automatiskt att erhålla täckning för kostnaderna för barn med behov av särskilt stöd.

Särskilda begränsningar när det gäller vistelsetider m. m. behöver i sådant fall inte uppställas. Utskottet har inte heller anledning att gå in på övriga frågor rörande beräkning av statsbidrag m. m. vid andra bidragssystem.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet – med bifall till motionerna 1983/84:12 och 18 yrkandena 1 (delvis) och 2 – propositionens förslag till nytt statsbidragssystem och samtliga övriga under detta avsnitt behandlade motioner och föreslår att riksdagen antar riktlinjer för statsbidrag till barnomsorgen i enlighet med vad utskottet anför. Utskottet avstyrker med hänvisning härtill även motionerna 1982/83:743 yrkande 6, 1983/84:17 och 1983/84:19.

dels att utskottet under mom. 1, 14 och 16 bort hemställa

1. *beträffande bidragssystemet*

att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion 1983/84:12 yrkande 1 i motsvarande del och yrkande 2 och motion 1983/84:18 yrkande 1 i motsvarande del och yrkande 2 och med avslag på motion 1983/84:16 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del, motion 1983/84:15 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del, yrkande 3

och yrkande 6 beslutar att anta riktlinjer för statsbidrag till barnomsorgen i enlighet med vad som angivits i proposition 1980/81:205,

14. beträffande *bidrag till omsorg om skolbarn*
att riksdagen avslår motion 1983/84:19 yrkande 3,
16. beträffande *riktlinjer i övrigt för statsbidrag till barnomsorgen*
att riksdagen avslår propositionen i motsvarande del i den mån den inte behandlats under mom. 1–15.

Statsbidragssystem för barnomsorgen (mom. 1, 14 och 16 samt motiveringen till mom. 11–13 och 15 i hemställan)

3. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Från statsfinansiell synpunkt" och slutar på s. 13 med "avstyrks således" bort utgå,

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 13 med "Vad beträffar" och slutar på s. 14 med "i det följande" bort utgå,

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 23 med "Bidragsunderlag m. m." och slutar på s. 26 med "och avstyrks" bort utgå,

dels att utskottet bort anföra följande:

Enligt utskottets mening bör statsbidraget till barnomsorgen utformas så att det blir en verklig stimulans för kommunerna att bygga ut verksamheten. Bidragskonstruktionen bör vidare vara sådan att den gynnar en kvalitativt bra barnomsorg. Utskottet anser därför att statsbidraget bör kopplas ihop med bindande miniminormer för personaltäthet, ytnormer och barngruppstorlekar. För att säkra den kvantitativa utbyggnaden av barnomsorgen bör ett driftbidrag utgå med 75 % av de faktiska driftkostnaderna. Dessutom bör ekonomiskt stöd ovillkorligen utgå till varje barn med särskilt behov.

Utskottet konstaterar att staten budgetåret 1982/83 fick in 6 576 milj. kr. genom barnomsorgsavgiften men att endast 5 515 milj. kr. betalades ut till förskole- och fritidshemsverksamheten. Detta innebär att det finns en dryg miljard kronor att finansiera en utbyggd barnomsorg med. Genom att ytterligare höja barnomsorgsavgiften med 0,75 % kan utbyggnaden av barnomsorgen i enlighet med femårsplanen infrias. Barnomsorgsavgiften bör därför höjas till 2,95 %.

Regeringens förslag innebär en reell sänkning av statsbidragen i relation till den förväntade kostnadsutvecklingen med överinskrivning och minskad utbyggnadstakt som följd. Genom att regeringens förslag – till skillnad från såväl nu gällande regler som det av utskottet förordade bidragssystemet – inte innebär indexuppräknings i takt med kostnaderna kommer kommunerna att få vidkännas minskning av statsbidragets storlek inom bara något år.

Kommunerna kommer därigenom att få ett ännu större ekonomiskt ansvar för barnomsorgen.

Utskottet förordar därför att riksdagen antar nya riktlinjer för statsbidrag till barnomsorgen innebärande att driftbidrag skall utgå med 75 % av kommunernas nettokostnader för driften. Till frågan om ett temporärt anordningsbidrag, bindande kvalitetsnormer och bidrag till insatser för barn med behov av särskilt stöd återkommer utskottet i det följande.

Med hänsyn till detta ställningstagande har utskottet ingen anledning att gå in på motionerna 1983/84:17 och 19, som därför avstyrks.

dels att utskottet under mom. 1, 14 och 16 bort hemställa

1. *beträffande bidragssystemet*

att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion 1983/84:15 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del, yrkande 3 och yrkande 6 och med avslag på motion 1983/84:12 yrkande 1 i motsvarande del och yrkande 2, motion 1983/84:18 yrkande 1 i motsvarande del och yrkande 2 och motion 1983/84:16 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del beslutar anta riktlinjer för statsbidrag till barnomsorgen i enlighet med vad utskottet anfört,

14. *beträffande bidrag till omsorg om skolbarn*

att riksdagen avslår motion 1983/84:19 yrkande 3,

16. *beträffande riktlinjer i övrigt för statsbidrag till barnomsorgen*

att riksdagen avslår propositionen i motsvarande del i den mån den inte behandlats under mom. 1–15,

Ett temporärt anordningsbidrag (mom. 2 i hemställan)

4. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 13 med "När det gäller" och slutar med "yrkande 4 i motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser liksom motionärerna att driftbidraget bör kombineras med ett temporärt anordningsbidrag för att åtminstone infria utbyggnadslöftet i femårsplanen och säkra den kvantitativa och kvalitativa utbyggnaden av barnomsorgen. Bidraget bör utgå med 20 % av kommunernas investeringskostnader för de ca 60 000 platser i daghem och fritidshem som återstår i femårsplanen. Riksdagen bör enligt utskottets mening besluta om inrättandet av ett sådant bidrag.

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa

2. *beträffande ett temporärt anordningsbidrag*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:15 yrkande 4 beslutar att inrätta anordningsbidrag inom barnomsorgen i enlighet med vad utskottet anfört,

Bindande kvalitetsnormer (mom. 3 i hemställan)

5. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Utskottet är införstått" och slutar på s. 16 med "(3 a, b och c)" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan inte godta att kvalitetskraven på barnomsorgen sänks. För att kvaliteten inom barnomsorgen skall kunna upprätthållas och utvecklas måste det införas bindande miniminormer i fråga om barngruppernas storlek och personaltätheten. Ytnormen måste bibehållas. För åldersgrupperna 3–12 år inom förskolan och fritidshemmen bör grupperna inte vara större än 15 barn. För de s. k. småbarnsgrupperna, i åldrarna upp till 3 år, bör antalet inte överstiga 10 barn. När det gäller s. k. utvidgad syskongrupp, barn från 0,5 till 12 år, bör barnantalet vara 12–15, beroende på åldersfördelningen i gruppen. De rekommendationer för personaltäthet som socialstyrelsen utfärdat bör gälla. Det innebär 0,40 personal per barn i åldrarna 0,5–3 år, 0,20 i åldrarna 3–7 år och 0,17 i åldrarna 7–12 år. Ytnormen måste bibehållas och fastställas till 9,0–9,5 m² per plats, med vissa möjligheter till dispens så att kravet kan sänkas till 7,0–7,5 m² om det i övrigt finns goda planlösningar som kompenserar den minskade ytan. Utskottet tillstyrker således motion 1982/83:743 yrkande 3.

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa

3. beträffande *bindande kvalitetsnormer*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:743 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Fasta vikarier (mom. 4 i hemställan)

6. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 16 som börjar med "Utskottet avstyrker också" och slutar med "behov av vikarier" bort ha följande lydelse:

För att så långt möjligt få utbildade och erfarna vikarier anser utskottet att ett system med fasta vikarier i en personalpool, knutna till speciella barnstugor bör införas. En lämplig dimensionering av en sådan vikariepool är en vikarie på fem anställda. Det sagda innebär att utskottet tillstyrker motion 1982/83:743 yrkande 5.

dels att utskottet under mom. 4 bort hemställa

4. beträffande *fasta vikarier*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:743 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Bidrag till barnomsorg med annan än kommunal huvudman (mom. 6 i hemställan)

7. av Ingemar Eliasson (fp), Göte Jonsson (m), Rune Gustavsson (c), Blenda Littmarck (m), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c) och Ingvar Eriksson (m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 18 med "Såvitt utskottet kan finna" och slutar på s. 19 med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att ett nytt statsbidragssystem måste bygga på en princip som innebär likställighet mellan enskilda och kommunala dag- och fritidshem liksom mellan enskilda och kommunala deltidsförskolor. Utskottet kan därför inte godta propositionens förslag att det personalbidrag som de kommunala institutionerna får inte också skall utgå till de enskilda dag- och fritidshemmen. Om förslaget genomförs kommer det, så som motionärerna påpekat, att få svåra ekonomiska effekter för de enskilda institutionerna; föräldraavgifterna höjs kraftigt, verksamheter riskerar att läggas ned och det kommer att bli mycket svårt att öppna nya dag- och fritidshem i enskild regi. Enligt utskottets mening bör i stället ideella frivilliga initiativ uppmuntras. Barnomsorgen i enskild regi utgör ofta ett värdefullt alternativ till de kommunala institutionsplatserna samtidigt som den ur samhällets synpunkt är betydligt mer ekonomisk. Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att bidrag för anställd personal i daghem m. m. med annan huvudman än kommunen bör utgå på samma sätt och med samma belopp som inom kommunal barnomsorg i enlighet med vad som yrkas i motion 1983/84:18 yrkande 3 och motion 1983/84:20. Vad utskottet här uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 6 bort hemställa

6. beträffande *bidrag till barnomsorg med annan än kommunal huvudman*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1983/84:18 yrkande 3 och motion 1983/84:20 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Olika barnomsorgsformer m. m. (mom. 7 i hemställan)

8. av Rune Gustavsson och Ulla Tillander (båda c) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 19 med "Vad gäller" och slutar på s. 20 med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

Vårdnadsersättning ger föräldrar och barn möjlighet till ökad samvaro, dels genom att möjliggöra för småbarnsföräldrar att med ekonomisk ersättning utnyttja rätten till kortare arbetstid, dels genom att ge ersättning till föräldrar som väljer att vårda sina barn hemma på hel- eller deltid. Den

bygger på grundsynen att det är barnfamiljerna själva som skall välja omsorgsform efter eget behov. Det förutsätter såväl en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen som en fortsatt utbyggnad av vårdnadsersättning.

Genom de besparingar som är möjliga att nå i ett statsbidragssystem, som täcker 40 % av bruttokostnaderna för daghem, fritidshem, deltidsförskolor, öppna förskolor och familjedaghem, frigörs medel utan att försämringar av omsorgen sker. Dessa medel kan användas till en utbyggd vårdnadsersättning, som kan möjliggöra en ökad valfrihet inom barnomsorgen.

Utskottet anser att olika omsorgsformer, genom bl. a. en utbyggd vårdnadsersättning, från samhällets utgångspunkt bör ges lika värde som ett led i en heltäckande familjepolitik. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 7 bort hemställa

7. beträffande olika barnomsorgsformer m. m.

att riksdagen med anledning av motion 1983/84:12 yrkande 3
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Olika barnomsorgsformer m. m. (motiveringen till mom. 7 i hemställan)

9. av Ingemar Eliasson (fp) som anser

att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 19 med "Vad gäller" och slutar på s. 20 med "egen verksamhet" bort ha följande lydelse:

Statsbidragssystemet bör omfatta även deltidsoomsorg. Som framgår av vad utskottet anfört ovan (=reservation nr 2) kommer det statsbidrag som där förordas att uppfylla detta krav. Det bör särskilt anmärkas att den s. k. 2/3-delsregeln innebär att barn kan vistas på daghem kortare tid än fem timmar med bibehållet statsbidrag.

Utskottet vill också understryka vikten av att statsbidragssystemet inte hämmar ett personligt engagemang från föräldrarnas sida. Oavsett hur statsbidraget i övrigt är konstruerat bör statsbidraget utgå på lika villkor till olika huvudmän.

Samhällets stöd till barnomsorgen kan inte ses isolerat från statens ekonomiska stöd till barnfamiljerna. Det hade därför varit önskvärt att behandla dessa frågor samtidigt. Regeringen har förutskickat att frågan om statens ekonomiska stöd till barnfamiljerna kommer att föreläggas riksdagen under våren. I det sammanhanget får frågan om ett särskilt vårdnadsbidrag eller småbarnstillägg provas.

Med det anförda avstyrker utskottet motion 1983/84:12 i här aktuell del (yrkande 3).

Kommunalt övertagande av daghem (mom. 8 i hemställan)

10. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Ingenting hindrar" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att kommunerna bör överta det ekonomiska ansvaret för föräldrakooperativt drivna daghem. Utskottet tillstyrker därför motion 1983/84:15 såvitt nu är i fråga (yrkande 5).

dels att utskottet under mom. 8 bort hemställa

8. beträffande *kommunalt övertagande av daghem*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:15 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Barn med behov av särskilt stöd (mom. 10 i hemställan)

11. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "Som framgått" och slutar med "yrkande 6" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser inte att propositionens förslag till bidrag beträffande barn med särskilda behov går tillräckligt långt. Det räcker inte med ett schablonmässigt bidrag utan stödet bör enligt utskottets mening täcka de verkliga kostnaderna. Utskottet tillstyrker därför det förslag som läggs fram i motion 1982/83:743 yrkande 6 och som innebär att när ett daghem eller fritidshem får barn med behov av extra stöd och stimulans skall statsbidrag utgå för den extra personalförstärkning som behövs för att tillgodose barnens behov. Bidraget skall utgå i efterskott för hela den faktiska kostnad kommunen haft för denna stödpersonal. Vad utskottet här uttalat bör i enlighet med motionen ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa

10. beträffande *barn med behov av särskilt stöd*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:743 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Statsbidragssystemet för social hemhjälp (mom. 17, 18 och 20 i hemställan)

12. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 28 med "Utskottet konstaterar" och slutar på s. 30 med "i följande avsnitt" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion 1983/84:15 innebär det i propositionen föreslagna

statsbidraget ett i förhållande till nuvarande statsbidrag försämrat bidrag. I själva verket innebär förslaget enligt utskottets mening en attack mot verkligt resurssvaga gruppers möjlighet att leva ett anständigt liv. Vidare kommer bidraget fortsättningsvis inte att stå i relation till kommunernas kostnader för denna verksamhet.

Utskottet anser därför att nuvarande 35 % i statsbidrag beräknat på kommunernas bruttokostnader bör utgå även framdeles. Härigenom kommer statsbidraget automatiskt att indexregleras och därmed följa de kostnadsstegringar som kommunerna kommer att få för varor och tjänster i denna verksamhet. Utskottet avstyrker således propositionen i här aktuell del och tillstyrker de motionsyrkanden varigenom yrkats avslag på propositionen.

dels att utskottets hemställan under mom. 18 bort utgå.

dels att utskottet under mom. 17 och 20 bort hemställa

17. *beträffande bidragssystemet*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:15 yrkande 1 och yrkande 2 båda i motsvarande del, motion 1983/84:12 yrkande 1 i motsvarande del, motion 1983/84:18 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1983/84:16 yrkande 1 i motsvarande del och med avslag på motion 1983/84:16 yrkande 2 i motsvarande del avslår propositionens förslag,

20. *beträffande riktlinjer i övrigt för statsbidrag till social hemhjälp*
att riksdagen avslår propositionen i den mån den inte behandlats under mom. 17–19,

Utbyggnadens inriktning (mom. 22 i hemställan)

13. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 37 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att den bästa omsorgsformen för flertalet förskole- och skolbarn är daghem och fritidshem. Utbyggnaden av samhällets barnomsorg bör därför ske i form av daghem och fritidshem. Familjedaghemmen bör endast utgöra ett komplement för barn i speciella situationer. Vad utskottet nu anfört bör i enlighet med motion 1982/83:743 yrkande 2 ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 22 bort hemställa:

22. *beträffande utbyggnadens inriktning*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:743 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

*Målsättning för utbyggnad (mom. 23 i hemställan)***14. av Inga Lantz (vpk) som anser**

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 37 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "(yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Som framgått av redovisningen i inledningen till detta avsnitt köar 88 000 barn under 7 år och 27 000 yngre skolbarn för plats inom den kommunala barnomsorgen. Utskottet, som anser att det bör vara lika självklart med barnomsorgsplatser som det är att barn får plats i skolan vid 7 års ålder, vill med anledning av motion 1982/83:743 yrkande 1 uttala att målsättningen för utbyggnaden av barnomsorgen bör vara att alla barn upp till tolv år skall kunna beredas plats i samhällets barnomsorg. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 23 bort hemställa

23. beträffande målsättning för utbyggnad

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:743 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

*Behörighet för personal inom barnomsorgen (mom. 26 i hemställan)***15. av Inga Lantz (vpk) som anser**

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 44 som börjar med "Det utskottet" och slutar med "yrkandena 1 och 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är ytterst väsentligt att personalen inom barnomsorgen är utbildad för sin uppgift. Enligt utskottets mening bör det ankomma på regeringen att lämna förslag till riksdagen som innebär att regler för allmän behörighet för personalen inom barnomsorgen införs. Regeringen bör även vidta åtgärder i syfte att bereda redan anställd personal som saknar formell behörighet möjlighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet. Vad utskottet nu anför bör, i enlighet med motion 1982/83:1614 yrkandena 1 och 2, ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 26 bort hemställa:

26. beträffande behörighet för personal inom barnomsorgen

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1614 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

*Tjänsteformer inom barnomsorgen (mom. 27 i hemställan)***16. av Inga Lantz (vpk) som anser**

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 44 som börjar med "Motion 1982/83:743" och slutar med "inom barnomsorgen" bort ha följande lydelse:

Som ovan framgått anser socialstyrelsen att det är angeläget med en enhetlig yrkeskår inom barnomsorgen. Även utskottet anser att det med förskolans arbetssätt endast finns fog för en personalgrupp. Utskottet delar alltså uppfattningen i motion 1982/83:743 yrkande 7 att uppdelningen i barnskötar- och förskollärartjänster på sikt bör avskaffas och ersättas av en tjänsteform benämnd förskollärare. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 27 bort hemställa:

27. beträffande tjänsteformer inom barnomsorgen

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:743 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Möjlighet till fortbildning (mom. 28 i hemställan)

17. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 44 som börjar med "När det gäller" och slutar med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

När det gäller fortbildningen vill utskottet här åter understryka vad utskottet tidigare uttalat om vikten av att barnomsorgspersonalen får möjlighet till fortbildning. Utskottet vill även hänvisa till vad socialstyrelsen uttalat om skälen för att göra en kraftig satsning på fortbildning för barnomsorgens personal under 1980-talet. Mot den nu angivna bakgrunden vill utskottet, med bifall till motion 1982/83:1614 yrkande 3, uttala att kommunerna bör bereda barnomsorgspersonalen möjlighet till fortbildning motsvarande 30 timmar per år. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 28 bort hemställa:

28. beträffande möjlighet till fortbildning

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1614 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Åldersanpassad verksamhet (mom. 31 i hemställan)

18. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 49 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att verksamheten i utvidgade syskongrupper riskerar att medföra problem, särskilt vad beträffar sysselsättningen för de äldre barnen. Med bifall till motion 1982/83:743 yrkande 4 vill utskottet därför understryka att behovet av att bedriva åldersanpassad verksamhet beaktas vid inrättandet av åldersintegrerade avdelningar inom

barnomsorgen och att tillräckligt med personal finns för de olika åldersgrupperna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 31 bort hemställa:

31. *beträffande åldersanpassad verksamhet*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:743 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. *beträffande statsbidragssystem för social hemhjälp*

av Göte Jonsson, Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund och Ingvar Eriksson (alla m) som anför:

Som utskottet angett leder förslaget till en strängare utgiftskontroll, vilket måste anses väl motiverat utifrån det statsfinansiella läget. Vi är dock angelägna att påpeka att i den mån besparingar åsyftas de fortsättningsvis skall preciseras och inte baseras på inflationsutvecklingen.

Vi vill vidare understryka att i ett framtida statsbidragssystem de enskilda, alternativa vårdformerna inom äldreomsorgen skall ges ökat utrymme.

Vi avser att på nytt ta upp dessa frågor vad gäller tiden efter 1984.

2. *beträffande allmän deltidsförskola från tre års ålder*

av Ingemar Eliasson (fp) som anför:

Jag delar utskottets uppfattning att det i dagens ekonomiska läge inte kan åläggas kommunerna att bygga ut den allmänna förskolan. Jag vill emellertid framhålla att alla barn i förskoleåldern – även de som inte har plats i barnomsorgen – bör få del av den pedagogiska stimulans som förskolan ger. Det är därför önskvärt att platser åtminstone i den öppna förskolan på sikt står till buds i den utsträckning de efterfrågas.

Register över motionerna

Motionsyrkande	Sida i be- tänkandet	Moment i hemställan
<i>Barnomsorg</i>		
1982/83:571	53, 54	35
686 yrk. 1 b	38, 39	24
686 yrk. 1 c	44, 46	29
737 yrk. 1	39, 40	25
737 yrk. 2	39, 40	25
741	20, 21	9
743 yrk. 1	37	23
743 yrk. 2	36, 37	22
743 yrk. 3	14, 16	3
743 yrk. 4	48, 49	31
743 yrk. 5	14, 16	4
743 yrk. 6	22, 23	10
743 yrk. 7	41, 44	27
1312 yrk. 4	46, 48	30
1614 yrk. 1	41, 44	26
1614 yrk. 2	41, 44	26
1614 yrk. 3	41, 44	28
1826	51, 52	33
1983/84:11 delvis	16, 17	5
11 delvis	50, 51	32
11 delvis	52, 53	34
12 yrk. 1 (delvis)	11, 13	1
12 yrk. 2	11, 13	1
12 yrk. 3	19, 20	7
14	35, 36	21
15 yrk. 1 (delvis)	11, 13	1
15 yrk. 2 (delvis)	11, 13	1
15 yrk. 3	11, 13	1
15 yrk. 4	11, 13	2
15 yrk. 5	20	8
15 yrk. 6	11, 14	1
16 yrk. 1 (delvis)	11, 12	1
16 yrk. 2 (delvis)	11, 12	1
17	23, 24	11
18 yrk. 1 (delvis)	11, 13	1
18 yrk. 2	11, 13	1
18 yrk. 3	17, 19	6
19 yrk. 1	24, 25	12
19 yrk. 2	24, 25	13
19 yrk. 3	26	14
19 yrk. 4	26	15
20	18, 19	6
<i>Social hemhjälp</i>		
1983/84:12 yrk. 1 (delvis)	28, 29	17
15 yrk. 1 (delvis)	28, 29	17
yrk. 2 (delvis)	28, 29	17
16 yrk. 1 (delvis)	28, 29	17
yrk. 2 (delvis)	28, 29	17
18 yrk. 1 (delvis)	28, 29	17

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Barnomsorg	1
Social hemhjälp	2
Propositionen	2
Motioner	2
Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1983	2
Motioner väckta med anledning av prop. 1983/84:9	4
Utskottet	6
Inledning	6
Statsbidrag till barnomsorgen	8
Nuvarande bestämmelser m. m.	8
Propositionens förslag till statsbidragssystem	9
Motionsförslag rörande bidragssystemet	11
Vissa kvalitetsfrågor	14
Bidrag till alternativ barnomsorg	17
Barn med behov av särskilt stöd	22
Bidragsunderlag m. m.	23
Statsbidrag till social hemhjälp	26
Propositionsförslaget	26
Motionsförslag	28
Statsbidrag till kommunala ålderdomshem	30
Utveckling av barnomsorgen m. m.	33
Allmän bakgrund	33
Nuvarande utbyggnad	33
Målsättning och riktlinjer	34
Den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen	35
Barnomsorg på obekvämt arbetstid	39
Personalutbildning m. m.	41
Rekryteringen av män till barnomsorgen	44
Föräldramefverkan i barnomsorgen	46
Åldersanpassad verksamhet	48
Fritidshemsverksamheten	50
Samverkan mellan skola, förskola och fritidshem	52
Utskottets hemställan	54
Reservationer	57
1. Statsbidragssystem för barnomsorgen (mom. 1, 14 och 16 samt motiveringen till mom. 2, 7, 10–13 och 15 i hemställan) av m	57
2. Statsbidragssystem för barnomsorgen (mom. 1, 14 och 16 samt motiveringen till mom. 2, 10–13 och 15 i hemställan) av fp och c ..	61
3. Statsbidragssystem för barnomsorgen (mom. 1, 14 och 16 samt motiveringen till mom. 11–13 och 15 i hemställan) av vpk	63
4. Ett temporärt anordningsbidrag (mom. 2 i hemställan) av vpk ..	64
5. Bindande kvalitetsnormer (mom. 3 i hemställan) av vpk	65

6. Fasta vikarier (mom. 4 i hemställan) av vpk	65
7. Bidrag till barnomsorg med annan än kommunal huvudman (mom. 6 i hemställan) av m, c, fp	66
8. Olika barnomsorgsformer m. m. (mom. 7 i hemställan) av c	66
9. Olika barnomsorgsformer m. m. (motiveringen till mom. 7 i hemställan) av fp	67
10. Kommunalt övertagande av daghem (mom. 8 i hemställan) av vpk	68
11. Barn med behov av särskilt stöd (mom. 10 i hemställan) av vpk ..	68
12. Statsbidragssystemet för social hemhjälp (mom. 17, 18 och 20 i hemställan) av vpk	68
13. Utbyggnadens inriktning (mom. 22 i hemställan) av vpk	69
14. Målsättning för utbyggnad (mom. 23 i hemställan) av vpk	70
15. Behörighet för personal inom barnomsorgen (mom. 26 i hemstäl- lan) av vpk	70
16. Tjänsteformer inom barnomsorgen (mom. 27 i hemställan) av vpk	70
17. Möjlighet till fortbildning (mom. 28 i hemställan) av vpk	71
18. Åldersanpassad verksamhet (mom. 31 i hemställan) av vpk	71
Särskilda yttranden	
1. Statsbidragssystem för social hemhjälp (av m)	72
2. Allmän deltidsförskola från tre års ålder (av fp)	72
Register över motionerna	73

